

GEÇİCİ KORUMA ALTINA ALINAN SURİYELİLERDE GÖÇ, KÜLTÜRLEŞME/KÜLTÜREL UYUM VE DİN İLİŞKİSİ: KAYSERİ ÖRNEĞİ*

 Abdullah TANRIVERDİ^a

 Mustafa ULU^b

Öz

Bu çalışmada Türkiye'ye zorunlu göç eden Suriyelilerde kültürel uyum ve din ilişkisi nitel araştırma yöntemi ile ele alınmaktadır. Çalışmada, öncelikle mülteci, sığınmacı ve geçici koruma statüleri açıklanmaya çalışılmıştır. Sonrasında ise çalışmanın amacına ve araştırma sorularına uygun şekilde din ile dini inanış ve yaşantıların göç ve kültürel uyum üzerinde nasıl bir etkisinin olduğunu değerlendirilmeye çalışılmıştır. Buna göre Suriyeliler, Avrupa'ya gitmek konusunda ikilem içerisindeyler. Batılı devletlerin ekonomik refahından etkilenmelerine rağmen kültürel, sosyal ve dini farklılıklar isteksizlik uyandırmaktadır. Ancak ortak birçok özelliğe rağmen yaygın ülke milliyetçiliği ya da asabiyet sebebiyle Arap ülkelerine dair görüşleri oldukça olumsuzdur. Suriyelilerin Türkiye'ye göç etmelerinin nedenleri arasında daha önce göç edenlerin etkin bir rol üstlenmesi, coğrafi yakınlık ve sığınmacılara karşı daha olumlu tavır yer almaktadır. Göç ve uyum süreçlerinde karşılaşılan zorluklarla mücadelede dini inanç, bir tür sığınak olarak görülmektedirler. Ancak Türkiye'deki toplumsal yapının etkisi sebebiyle bazılarında bağlılık ve ibadet etme sıklığının azaldığı da anlaşılmaktadır. Türklere dair algılarda Türklerin yalanı sevmedikleri, sünnete Araplardan daha fazla önem verdikleri, dini değerler konusunda çok titiz oldukları düşünülmekte ise de kadın-erkek ilişkilerinin İslam'a uygun olmadığı, dindarların azınlıkta kaldığı, İslami emirler arasında farklı uygulama biçimlerinin olduğu vb. görüşlerin hakim olduğu görülmüştür. Psikolojik açıdan iç savaşın ve göç ettikten sonra karşılaştıkları ağır ekonomik ve sosyal durumların Suriyeliler üzerinde derin izler bıraktığı, dramatik ve travmatik bazı tecrübelerin psikolojilerini oldukça etkilediği ve bunlarla baş edebilmek için tıbbi desteğe ihtiyaç duydukları anlaşılmıştır.

* Bu çalışma, "Kayseri'deki Suriyelilerde Kültürel Uyum ve Din" (2019) başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

^a Arş. Gör. Erciyes Üniversitesi, tanriverdi@erciyes.edu.tr

^b Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, mustafaulu@erciyes.edu.tr

Sığınmacıların geleceğe yönelik duygu ve düşünceleri kapsamında ise; a. katılımcılardan bazıları Suriye'ye dönmek istemedikleri, b. Bazılarının dönmek istedikleri, c. bazılarının savaş bittiğinde her iki ülke ile de ilişkilerini sürdürmek istedikleri ve görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Din Psikolojisi, Suriyeliler, Göç, Kültürleşme, Kültürel Uyum, Din.

THE RELATIONSHIPS BETWEEN MIGRATION, ACCULTURATION AND RELIGION AMONG SYRIANS UNDER TEMPORARY PROTECTION: A CASE STUDY OF KAYSERİ

The subject of this study is the relationship of acculturation processes and religion among Syrians who have come to Kayseri as a result of forced migration. In the study, in which phenomenological research technique, which is one of the qualitative research methods, is used, maximum diversity sampling and snowball sampling, which are sub-strategies of the purposeful sampling, have been adopted and in-depth interviews have been conducted to get richer data. For the purposes of the research, interviews have been conducted with 23 people, the youngest of whom are 14 and the largest is 52 years old in Kayseri, and the interviews have continued until the data richness required for the research was considered. In the interviews, semi-structured interview forms were used. It is thought that Syrians have more knowledge and experience in daily life in terms of cultural adaptation and are in a more suitable age range in terms of conveying their lives and interviews were made with this age group.

The main research problem is "what is the relationship between acculturation and religion in Syrian refugees?" In this study, the issue of Syrian refugees was tried to be positioned in the focus of cultural adaptation psychology in terms of migration psychology, on the other hand, the situation was tried to be evaluated from the perspective of psychology of religion. In addition to the interviews, observations were made in places such as temporary education center, home visits, Syrian-intensive neighborhoods...

[The Extended Abstract is at the end of the article.]

Giriş

21. Yüzyıl insanlık tarihinde çok hızlı bir değişim ve dönüşümün olduğu, modern teknoloji ile birlikte bilgi, bilişim ve iletişim alanlarında önemli değişim ve gelişmeler sağlandığı bir dönem olarak görülmektedir. Ancak söz konusu gelişmelerin yanı sıra insani değerlerde yozlaşma belirgin bir şekilde göze çarpmaktadır. Gerek ülke sınırları

içerisinde siyasal iktidarların uygulamaları ya da farklı gruplar arasındaki çıkar çatışmalarının toplumsal yapıda meydana getirdikleri sosyo-ekonomik eşitsizlikler ve adaletsizlikler; gerekse farklı devletler arasında oluşan anlaşmazlıklar, temel insan hak ve özgürlüklerini dikkate almayan yaklaşım ve uygulamalara zemin hazırlamaktadır. Bu durumlar ise ülke içerisinde gerilim ve çatışmalara sebebiyet vermekte ve toplumsal dengeleri hızlı bir şekilde değiştirmektedir. 2010 yılında Tunus'ta halk hareketlenmesi olarak başlayan ve etkileri halen sürmekte olan Arap Baharı, bu durumun en karakteristik örneğidir. Bu hareketlenmeler siyasi iktidarların değişimine yol açmış ya da iç çatışmalar sebebiyle kitlesel göç hareketlerinin yaşanmasına neden olmuştur. Bu anlamda insan ve mekan arasındaki bağı koparan göç hareketleri, birtakım devletlerin demografik yapısını önemli oranda değiştirmiştir. Özellikle Tunus, Libya ve Cezayir'de ortaya çıkan ayaklanmalar ve neticesindeki iç savaşlar, diğer Arap ülkelerinin halklarını da etkilemiş, ayaklanma ve halk hareketleri buralara da sıçramıştır. Ancak en ağır bedel ödeyen ülke, Suriye olmuştur. Yaşanan hadiseler neticesinde milyonlarca insan Suriye'den göç etmek zorunda kalmıştır.

Ülkeler açısından göç, iki yönlü bir olgudur. Olgulardan ilki göç veren ülke, ikincisi ise göç alan ülkedir. Her ikisinde de göç sonrasında önemli değişimler yaşanmakta ve toplumsal dengenin yeniden sağlanması gerekmektedir. Bu çalışmada göç veren ülke Suriye, göç alan ülke ise Türkiye'dir. Suriye'de yaşanan iç savaş sonrası meydana gelen göç dalgasından en fazla etkilenen ülke Türkiye olmuş ve açık kapı politikası izlemesinin de etkisiyle en fazla geçici koruma altına alınan Suriyeliye ev sahipliği yapan ülke konumuna gelmiştir.

Suriye'deki iç savaş sonucu 12 milyonun üzerinde Suriyeli yaşadıkları bölgeleri terk etmek zorunda kalmışlardır. Bunların 6,6 milyonu ülke içinde farklı bölgelere göç ederken; geri kalanı ise ülkelerinden ayrılmıştır (*BM Mülteci Örgütü*). Bu çerçevede, İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün rakamlarına göre ise Türkiye'de 25.06.2020 tarihi itibarıyla geçici koruma statüsünde yer alan 3.591.892 Suriyeli bulunmaktadır (*İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü*, 2020). Türkiye dışında Arap ülkelerinde yaklaşık 2 milyon ve Avrupa ülkelerinde ise 1 milyon Suriyelinin olduğu ifade edilmektedir. Geri kalan kısım ise farklı ülkelere dağılmış durumdadır ("Uluslararası Mülteci Hakları Derneği", 2019). Türkiye'de bu mültecilerin yaklaşık 63 bini kamplarda kalırken geri kalan kısmı İstanbul, Şanlı Urfa, Gazi Antep, Hatay ve Kilis illeri başta olmak üzere farklı illere dağılmış durumdadırlar (*İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü*, 2020).

Göç konusunun son yüzyıllardaki bu güçlü etkisi, konuya dair bilimsel araştırmalar yapılmasını zorunlu kılmıştır. Nitekim söz konusu meselede psikoloji, sosyoloji, antropoloji, siyaset bilimi gibi farklı alanlardan bilim insanları araştırmalar yürütmüşler ve yürütmeye de devam etmektedirler. Konuya dair yapılan psikolojik araştırmalarda ise bilhassa dini ve kültürel kimlik ve aidiyetler, kültürleşme, önyargı, dışlanma, ayrımcılık gibi birçok konunun ele alındığı görülmektedir (Gezici Yalçın, 2017). Örneğin, göçmenlerin ve göç ettikleri ülke toplumlarının, kültürel ve dini değerlerinin iki topluluk arasındaki ilişkilerin gelişimi üzerinde etkileri, bu noktada öne çıkan araştırma alanlarından birisi olmuş, özellikle kültürel psikologlar ve din psikologları da meseleye ilgi duymaya başlamışlardır (Guerraoui, 2008; Sağır, 2018; Sam & Berry, 2006; Saroglou & Mathijsen, 2007). Söz konusu araştırmalarda özellikle *kültürleşme* olgusu ön plana çıkmaktadır. Kültürleşme veya kültürel uyum kavramı, “*grupların veya bireylerin toplumsal ve kültürel değerlerini, fikirlerini, inançlarını ve menşe kültürlerinin davranış modellerini farklı kültürlerinkilere göre ayarlamaları*” (VandenBos, 2015, s. 8) olarak tanımlanmaktadır. Psikolojik kültürleşme ise bireyin başka bir kültüre karşı tutum ve davranışsal uyumunu ifade etmektedir. Özellikle J. Berry tarafından ortaya konan kültürleşme stratejileri bilhassa göçmen toplulukların adaptasyonunu açıklama konusunda oldukça elverişli ve tercih edilen bir kuramdır (Berry, 1992, s. 73; Berry 1997, s. 9; VandenBos, 2015, s. 8).

Yapılan literatür incelemesinde bu araştırmada konu edilen “Kayseri’deki Suriyelilerin kültürel uyumu ve din” konusunu doğrudan ele alan bir araştırmaya rastlanamamıştır. Bununla birlikte gerek Kayseri’de gerekse Türkiye’de benzer içerikli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışma ile en fazla benzeşen çalışma olan Zeynep Sağır tarafından hazırlanan Suriyeli Kadın Mültecilerde Kültürel Uyum, Ruh Sağlığı ve Din isimli doktora tezinde karma yöntem kullanılmış ve nitel bölümde Suriyeli kadınlarda kültürleşme hususu araştırılmış ve İstanbul, Kilis, Gaziantep ve Konya’da yaşayan 100 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır (Sağır, 2018). Ancak çalışma özellikle kadın mültecilere odaklanması ve Kayseri dışında yapılmış olması bakımından farklılık arz etmektedir. Diğer bir çalışma ise Harun Çelik tarafından gerçekleştirilen “Geçici Koruma Altına Alınan Suriyelilerin Dindarlık Düzeyleri ve Başa Çıkma Yöntemleri” isimli yüksek lisans tezidir. Nicel metodun kullanıldığı tezde, Kayseri ilindeki geçici koruma altına alınan Suriyeli sığınmacıların dindarlık düzeyleri, sıkıntılarla başa çıkma yöntemleri ve bunlar arasındaki ilişkiler araştırılmıştır (Çelik, 2019). Çalışma hem konusu hem de araştırma yöntemi itibarıyla bu çalışmanın ilgi

alanından ayrılmaktadır. Zeynep Özcan tarafından yürütülen Mülteci Öğrencilerin Kültürel Uyumları ile Dinî Başa Çıkmaları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma isimli makalenin amacı göç etmek zorunda kalan Türkiye'deki mülteci öğrencilerin dinî başa çıkma etkinlikleri ve kültürel uyumlarıyla olan ilişkisidir (Özcan, 2019). Bu çalışma da hem gerçekleştiği şehir hem de örneklem bakımından farklılık taşımaktadır. Diğer bir çalışması ise 2019'da yayınlanan Faruk Karaarslan ve Aylin Yonca Gençoğlu'na ait "Suriyeli Göçmenlerle Birlikte Yaşamak: Kayseri'de Sivil Politik Aktörlerle Suriyeli Göçmenler Üzerine Nitel Bir Analiz" isimli eserdir. Söz konusu çalışmada, Kayseri'deki parti il başkanları, milli eğitim temsilcileri, konuyla ilgili yardım kuruluşlarındaki idareci ve gönüllüler, iş adamları ve mahalle muhtarlarından oluşan 24 kişiyle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır (Karaarslan & Gençoğlu, 2019). Bu çalışmada da mesele sosyolojik perspektiften ve farklı bağlamlarda ele alınmıştır.

Bahsi geçen çalışmalardan farklı olarak bu çalışma Türkiye'nin en fazla Suriyeli mülteci barındıran 14. ili konumundaki Kayseri'deki Suriyeli mültecileri konu edinmektedir. Geçmişte de İran ve Afganistan gibi ülkelerden gelen göçmenlere ev sahipliği yapmış olan Kayseri, diğerlerinden hem göç nedeni hem göç dalgasının yoğunluğu açısından farklılık arz eden bir göç durumu ile karşı karşıya kalmıştır. Alanyazına bakıldığında sayıları resmi rakamlara göre 78 binin üzerinde olan Kayseri'deki Suriyelilere dair oldukça kısıtlı bir literatür olduğu göze çarpmaktadır. Bu çalışmada da ilgili literatüre mütevazı bir katkı sunmak hedeflenmektedir. Suriyelilerin kültürel uyumuna dair psikoloji alanındaki literatür oldukça kısıtlıyken konunun bir de Kayseri'deki Suriyeliler ekseninde Din Psikolojisi bilim dalının yöntem ve bakış açılarıyla ele alınmasının literatüre özgün bir katkı sağlayacağı bu durumun da araştırmanın önemini artıracığı düşünülmektedir.

A. Göç ve İlgili Kavramlar

Göç kavramı, "uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devletin kendi sınırları içerisinde yapılan yer değiştirme eylemi" (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009, s. 28) şeklinde tanımlanmaktadır. Söz konusu tanımın oldukça genel ve kapalı bir tarif olduğunu belirtmek gerekmektedir. Zira, yapılan bu tanımda göçün ortaya çıkmasına sebebiyet veren iktisadi, toplumsal, politik sebepler, şiddet ve baskı durumları gibi detaylara yer verilmemiştir. Ayrıca, göçün gerçekleştiği mekânın ve zamanın sınırları ve çerçevesi de oldukça geniş bir şekilde ihtiva edilmektedir.

Göç sebebiyet veren hususiyetlere bağlı olarak göç kavramını

ekonomik/gönüllü ve zorla/zorunlu göç şeklinde bir ayrıma tabi tutmak mümkün gözükmemektedir:

- a. Ekonomik/gönüllü göçte, kişinin içinde bulunduğu ülkeden daha iyi şartlara ulaşma gayesi mevcuttur. Göçün bu çeşidinde isminden de anlaşılacağı üzere kişisel istek ve menfaatlerin ön planda olduğu görülmektedir. Kişinin kendi istek ve rızası dahilinde yaşam standartlarını yükseltmek amacıyla köken olarak ait olduğu toplumdaki ayrılıp çoğunlukla iktisadi, eğitimsel, sosyal şartlarını daha uygun gördüğü bir şehir veya ülkeye yerleşmesi durumunu anlatmaktadır (Apak, 2014, s. 30).
- b. Zorla/zorunlu göç durumunda ise ekonomik veya gönüllü göçten farklı olarak bir tehdit durumu söz konusudur. Literatürde zorla/zorunlu göç kavramı “*doğal veya insan yapımı nedenlerden dolayı içerisinde hayata ve refaha yönelik tehditleri de içeren bir zorlama unsuru bulunan göç hareketini ifade eden genel terim*” biçiminde tanımlanmaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009, s. 69). Bu bağlamda Türkiye’deki Suriyelilerin göç etmelerine neden olan faktörlere bakıldığında zorla/zorunlu göçün ilk sırada yer aldığını ifade etmek mümkündür. Bu tür göçte sebep olan faktörler arasında ülkedeki şiddet ve kaostan dolayı insanların can, namus, aile, özgürlük ve inançlarının tehdit altında olması gibi *psikolojik*; yaralanma, sakat kalma ve ölüm gibi *fizyolojik etmenler* yer almaktadır. İnsanların bu gibi tecrübeler yaşamaları, ülkelerinde hayatlarını idame ettirmelerine engel olmuş ve Suriyelilerin önemli bir kısmının iç ya da dış göç yaşamaları sonucunu doğurmuştur. Son tahlilde, 13 milyon civarında insan evlerinden olmuş ve bunların yarısından fazlası ülke dışına göç etmiştir. Bunlardan bir kısmı mülteci statüsünü kazanırken, özellikle Türkiye’ye gelenler geçici koruma statüsü almışlardır.

Göç ile ilgili diğer önemli kavramlar ise *mülteci*, *sığınmacı*, *vatansız kişi* ve *geçici koruma* kavramlarıdır:

- a. Uluslararası açıdan mülteci kavramı, iki farklı şekilde tanımlanmaktadır. Bunlardan ilki Birleşmiş Milletler perspektifinden olguya yaklaşırken diğeri iltica edilen ülke bakış açısına göre şekillenmektedir. İlk olarak BMMYK¹ tarafından tanınan *mülteci (refugee-mandate)* kavramı, “BMMYK’nın

¹ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

tüzüğündeki kriterlere uygun olan ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi veya Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolüne taraf olan bir ülkede bulunup bulunmaması veya bu hukukî belgeler uyarınca ev sahibi ülke tarafından mülteci olarak tanınıp tanınmaması fark etmeksizin, Yüksek Komiserlik tarafından sağlanan Birleşmiş Milletler korumasından yararlanmaya hak kazanan kişi” şeklinde tanımlanmaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009, s. 42). İkinci olarak iltica ettiği ülkelerde mülteci (refugee-recognized) statüsü kazanmış birey ise “ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi” şeklinde tanımlanmaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009, s. 43).

- b. Sığınmacı, “ilgili ulusal veya uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişi” şeklinde ifade edilmektedir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009, s.49). Sığınmacı statüsündekiler başvurularına olumsuz yanıt almaları halinde buldukları ülkeden ayrılmak zorundadırlar. Eğer ilgili devlet herhangi bir gerekçeye binaen kendilerinin ülkede bulunmalarına müsaade etmemişse sınır dışı olma riskiyle karşı karşıyadırlar.
- c. Türkiye’deki Suriyelilerin genelinin içinde yer aldığı geçici koruma durumu ise “menşe ülkelerine dönemeyen üçüncü ülke kişilerinden kaynaklanan kitlesel bir akının meydana gelmesi ya da derhal meydana gelebilecek olması durumunda, özellikle söz konusu kişilerin ya da koruma gerektiren diğer kişilerin yararına olarak, sığınma sisteminin etkin işleyişi üzerinde olumsuz etki yaratmadan sığınma sisteminin etkin işletilememesi riski varsa, bu kişilere acil ve geçici koruma sağlamak amacıyla sağlanan istisnai özellikteki prosedür” olarak belirtilmektedir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009, s. 19). Geçici korumanın en önemli işlevi, “devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri çerçevesinde kitleler halinde ülke sınırlarına ulaşan kişilere belirli haklar sağlamayı hedefleyen pratik ve tamamlayıcı bir çözüm yolu” olmasıdır (Türkiye ve Göç, 2015, s. 42).

B. Göç Psikolojisi, Kültürleşme/Kültürel Uyum ve Din

Hangi koşullar altında gerçekleşirse gerçekleşsin göç, bireyler

üzerinde derin izler bırakabilmekte ve sosyolojik, psikolojik, ekonomik ve kültürel problemler yaşamalarına sebebiyet vermekte ve önemli sorunlar doğurabilmektedir. Bunların başında ise ayrımcılık, dışlanma, ötekileştirme, önyargı, dil sorunu, kimlik krizleri, toplumsal yapı farkları, yalnızlaşma, yabancılaşma gibi riskler gelmektedir.

Çoğunlukla ekonomik nedenlerle gerçekleştirilen gönüllü göçte, daha yumuşak bir geçiş ve uyum süreci söz konusu iken zorunlu göçte daha ağır bir tablo ortaya çıkmaktadır. İnsanları psikolojik açıdan yıpratıcı bazı durumlarda ise fizyolojik anlamda yıkıcı ve tahrip edici etkiler barındıran bir özellik taşıyan zorunlu göçte kişiler çok daha fazla tehditle karşı karşıya gelmektedir. Örneğin birey, inancı, düşünceleri, politik eğilimleri, kökeni, anlam ve değer dünyası gibi temel birtakım özelliklerinden dolayı işkence görmek, acı çekmek, ölüm tehlikesi yaşamak, namus ve şerefine el uzatılması gibi trajik hadiseleri gerek kendisi gerekse yakınlarında tecrübe edebilmektedir. Bunun yanı sıra bir de kişinin anlam ve değer dünyasının şekillenmesinde büyük rol oynayan vatanından ayrılmak zorunda kalması, durumu daha da trajik bir hale getirmektedir. Üstelik göç yolunda da benzer tehditler varlığını devam ettirmektedir (Çelik, 2019, s. 26).

Birey ve psikolojisini oldukça derinden etkileyen bu tür hadiseler psikoloji de ilgi göstermiş ve konuyla ilgili özellikle ruh sağlığı, psikanaliz, sosyal psikoloji alanlarından uzmanlar çeşitli araştırmalar yürütmüşlerdir ve halen de yürütmeye devam etmektedirler. Ruh sağlığı alanında temel olarak tahmin edilebileceği gibi göç ve neden olduğu sonuçların ruh sağlığına etkileri ve bunların tedavi yolları ele alınmaktadır. Psikanalistlerin ise olguyu, çoğunlukla nesne ilişkileri, travmatik yaşantılar, aktarım, öteki ile karşılaşma, önyargı ve yabancı korkusu gibi konular ekseninde ele aldığı ifade edilebilir (Bilen, 2018; Volkan, 2017).

Sosyal psikolojide de 1980'lerde başlayan göç araştırmaları 2000'li yıllardan itibaren büyük bir ivme kazanmıştır. Uluslararası "*Journal of Social Issues*" dergisinin 66/4 sayısı 2010'da ve "*Türk Psikoloji Yazıları*" dergisinin 17/34 sayısı 2014'te göç özel sayısı olarak yayına girmiştir. Sosyal psikolojide göç konusundaki araştırmalar başlıca "yurt, aile, etnik grup açılarından ait olma ihtiyacı, kimlik ve sosyal kimlik, önyargı ve stereotip, ayrımcılık ve dışlama, algılanan yoksunluk, öznel iyilik hali, bireysel ve kolektif çözüm stratejileri ve kültürleşme/kültürel uyum" gibi meselelere odaklanmaktadır. Kültürel uyum hadisesinin de din ile yakından ilişkili olduğu söylenebilir.

Din, bilindiği üzere insan hayatının hemen her yönünü kapsayan ve

etkisi altına alan bir mahiyet taşımaktadır. Böylesine kapsayıcı bir olgunun göç eden ve belli ölçüde inancı olan bir kişinin psikolojik durumunun gelişimi ve oluşumunda etkili olabileceğini düşünmek makul gözükmektedir. Bu çerçevede göç tecrübesi yaşayanların dini inançları gerek karşılaşılan olayların anlamlandırılması gerekse yaşanan çeşitli hadiselerle başa çıkma konusunda bireylere yardımcı olma potansiyeli taşımaktadır. Bundan dolayı dini inançlar, bireyin kimlik bunalımı, psikolojik iyilik hali ve aidiyet ihtiyacından kaynaklanan problemlerin çözümünde olumlu anlamda katkı sağlayabilmektedir. Söz gelimi Gong ve ark., kültürleşme ile ilgili gerçekleştirdikleri çalışmalarında dindarlık düzeyi ile psikolojik sağlık arasında önemli bir ilişki olduğunu ve dindarlığın psikolojik sağlığı genel itibariyle olumlu manada etkilediğini belirtmektedirler (2003, ss. 192-193).

Bireylerin kültürleşme veya kültürel uyum olarak ifade edilen süreçte mevcut alışkanlıklarının dışında birtakım farklılaşmalar ile karşı karşıya gelmelerinden söz etmek mümkündür. Bu değişimler ve farklılıkların başlıcaları şunlardır: yeni ortam, yeni barınma biçimi, yeni toplumsal yapı, yeni çevre ve iklim koşulları gibi *fiziksel değişiklikler*; yeni beslenme şartları gibi *biyolojik değişiklikler*; farklı bir işte çalışmak gibi *ekonomik değişiklikler*; azınlık olmaktan kaynaklı statü kaybı, bazı kısıtlamalar gibi *siyasî değişiklikler*; gruplararası ve kişilerarası ilişkilerde farklılıklar gibi *sosyal ilişkilerdeki değişiklikler*, eğitimin, dilin, dinin, alışlagelmiş kurumların değişimi gibi *kültürel değişiklikler* (Berry, 1992, s. 71; Berry vd., 1987, s. 492).

Kültürel değişiklikler içerisinde en önemlilerinden bir tanesinin de dini değişiklikler olduğunu öne sürmek imkân dahilindedir. Bu doğrultuda kişinin dini bağlılığı gerek bireysel gerekse sosyal anlamda bazı fikri, vicdani ve ahlaki kaideler ile değerleri özümsemeyi zorunlu kılmaktadır. Bununla birlikte din, sadece kültürel alanlardaki değişiklikleri etkilemekle kalmamakta daha önce bahsi geçen diğer alanları da etkileyebilmektedir.

Hal böyle olunca zorunlu veya gönüllü olması fark etmeksizin göç edenler ile yerel halkın dini inanç ve yaklaşımlarındaki benzerlik ve farklılıkların oldukça önem kazandığını söylemek mümkündür. Göç edenler ve yerel halk arasındaki dini ve kültürel benzerlik oranı yükseldikçe daha elverişli bir uyum zemini oluştuğu, aksine bu benzerlik yerini değişiklik ve başkalağa bıraktıkça kültürel uyumun da o oranda zorlaştığını savunmak mümkün olmaktadır (bkz. Apak, 2014, s. 36). Martikainen'e göre dini ve kültürel değerler arasında ne kadar çok yakınlık olursa, göçmenlerin dini hayat ve faaliyetlerini sürdürmeleri de o denli rahat olabilmektedir (2010, s. 273). Türkiye'ye gelen Suriyeliler açısından düşünüldüğünde de bu

düşünceyi destekleyen bir manzara olduğu ifade edilmektedir (Apak, 2014, s. 20; Çelik, 2019, s. 31). Türkiye'ye gelen Suriyelilerin dini inançlarını rahatça yaşayabilmelerinde Türkler ile aynı dinden olmalarının önemli bir etkisi olduğu düşünülmektedir. Bu durumun sığınmacılar açısından uyum sağlamada, yerel halk açısından ise sığınmacıların kabulünde olumlu etkide bulunan bir faktör olduğu ve yaşanan duruma bir anlam ve meşruiyet zemini sağladığı ifade edilebilir (Erkan, 2016, s. 15). Bununla ilgili olarak özellikle sığınmacıların gelmeye başladıkları sıralarda söz konusu zorunlu göçün Hz. Peygamber'in "hicret" olayına atıfla ifade edilmesini örnek olarak göstermek mümkündür. Bu noktadan hareketle, dinin karşılıklı olarak daha uyumlu bir toplum yapısının oluşmasına katkı sağladığı ve gelen göçmenlerin bu yapıya kültürel uyum sağlamalarında önemli bir rol oynayabildiği söylenebilir.

C. Yöntem

Bu araştırmada Türkiye'ye zorunlu göç eden Suriyelilerde kültürel uyum ve din ilişkisi ele alınmaktadır. Zorunlu göçe tabi olan kişilerin kültürel uyum ve din ilişkisi konusunun çeşitli boyutları olan karmaşık bir yapı ortaya koyduğunu belirtmek mümkündür. Dolayısıyla, kompleks bir konunun ele alınıyor oluşu ve derinlemesine mülakatlar yapılarak zengin bir içeriğe erişilmesi hedeflendiği için nitel araştırma tekniği kullanılmıştır. Çalışmada bu tekniklerden fenomenolojik araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bireylerin bir fenomene dair ortak deneyimlerini kavrayabilmek için oldukça uygun bir yöntem olan fenomenolojik yöntemde, araştırmacılar nitel bir araştırma deseniyle bir fenomeni tecrübe eden bireylerden topladığı veriler ışığında bütüncül bir betimleme ve tasvire ulaşmaya gayret etmektedirler. Söz konusu betimlemede, fertlerin "neyi", "nasıl" deneyimlediklerini belirlemek amaçlanmaktadır (Creswell, 2016, s. 77). Araştırmada, zengin bir veri içeriğine erişebilmek için amaçlı örneklem tekniğinin alt stratejilerinden olan maksimum çeşitlilik örnekleme ve görüşülen kişilerden hareketle yeni kişilere ulaşmak hedeflendiğinden yine amaçlı örneklem tekniğinin altında yer alan kartopu veya zincir örnekleme stratejilerinden istifade edilmiştir (Yıldırım & Şimşek, 2016, ss. 118-122).

Araştırmada çalışmanın amaçları çerçevesinde genç ve orta yaş grubundan en küçüğü 14, en büyüğü 52 yaşında olmak üzere 23 kişi ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Yeterli veri zenginliği sağlandığı düşünülene kadar yapılan görüşmeler devam ettirilmiştir. Söz konusu grubun kültürel uyum konusunda gündelik hayat içerisinde daha fazla tecrübe ve yaşantıya sahip oldukları, yaşantılarını aktarabilme konusunda daha uygun bir yaş aralığında yer aldıkları düşünülmektedir. Mülakatlar esnasında hem belli bir

sınır çizmesi hem de esneklik sağlaması (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 132) bakımından araştırmanın amaçlarına daha uygun hizmet edeceği düşünüldüğü için yarı-yapılandırılmış görüşme formu tercih edilmiştir. Mülakat süreleri yaklaşık olarak 50-120 dk. arasında değişmiştir. Görüşmeler Ocak 2017- Ağustos 2019 yılları arasında gerçekleştirilmiştir.

Mülakatların yanı sıra geçici eğitim merkezi, ev ziyaretleri, Suriyelilerin yoğun olduğu mahalleler gibi durum ve mekanlarda gözlemler yapılmıştır. Mülakatlar sırasında ses kayıt cihazı ile kayıt yapılacağı, kimlik bilgilerinin hiçbir şekilde açığa çıkarılmayacağı kendilerine bildirilmiş ve mülakatlardan önce görüşme formunu incelemeleri talep edilmiştir.

Çalışmada “Suriyeli sığınmacılarda kültürel uyum ve din arasında nasıl bir ilişki vardır?” temel sorusu çerçevesinde aşağıdaki şu sorulara cevaplar aranmaktadır:

- Suriyeler, Batı ve Arap ülkelerine nasıl bakmaktadırlar ve onların bu ülkelere göç etmek konusundaki düşünceleri nelerdir?
- Suriyelilerin Türkiye’ye göç etmelerinin altında yatan nedenler hangileridir?
- Suriye’den göç ve Türkiye’ye kültürel uyum sağlama süreçlerinde karşılaşılan zorluklarla mücadelede dini inanç, nasıl bir etkiye sahiptir?
- Suriyeli sığınmacıların Türkiye’deki dini hayat ve din algısı hakkındaki duygu ve düşünceleri nelerdir? Bu durumun kültürel uyuma nasıl bir etkisi vardır?
- Suriyeli sığınmacıların psikolojik durumları ve yaşadıkları olaylar ile kültürel uyumları arasında nasıl bir ilişki vardır?
- Suriyeli sığınmacıların geleceğe yönelik duygu ve düşünceleri nasıldır ve bu durumun kültürel uyum ile arasında nasıl bir ilişki mevcuttur?

Çalışmada elde edilen veriler, Nvivo12 nitel veri analiz programı üzerinden analiz edilmiş ve analiz sonucunda elde edilen bulgular araştırma kapsamına giren mekân üzerinden ortaya konulmaya çalışılmıştır.

D. Bulgular ve Yorum

1. Batı ve Arap Ülkelerine Dair Düşünceler

Arap veya Batılı ülkelere dair düşünceleri ve oralara gitme konusundaki yaklaşımlarının, Suriyeli bireylerin Türkiye’de bulunışları ve uyum sağlamaları konusunda önemli etkileri olabilecek faktörler arasında yer aldığı değerlendirilmektedir. Bu konuda Batı veya Arap ülkelerine gitme

konusunda daha istekli olan Suriyelilerin Türkiye'ye uyum sağlama konusunda isteksiz oldukları düşünülebilir. Konu ekonomik özellikler açısından ele alındığında maddi refahın Batılı ülkelerde daha iyi olduğunu düşündükleri görülmektedir.

“Oraya gidenler çoğu mu diyelim, bazı mı diyelim hayat şartları daha rahat diye. Yani, Türkiye’de kalsa çalışacak, ama oraya gitse öyle duyuyoruz yani, kendi evinde kalacak ve ona bir para gelecek, maaş...” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“Türkiye yabancılara şey, Suriyelilere yardım bulunmamaktadır. Yani, gelecektin, burada olacaktın yabancı gibi. İş bulacan, her şey. Ama o da geldi ne dil biliyor, ne bir şey bilmiyor. Bunun için zorlanmışlar. Avrupa’da ne oluyor? Geliyorsun, orada burs alıyorsun, dil öğrenene kadar. 1 sene mesela, 1 sene dil veriyorlar, öğrenene kadar burs alıyorsun.” (Bünyamin, 21 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

“Eğer mesela ben oraya gitmek istiyorsam ben okulu bitirene kadar para verirler bana, bu maddi durumdan daha iyi benim için. Ama burada hiç vermiyorlar, çünkü ben misafirim burada. Ben, mülteci değilim ama orada mülteci olarak gidiyorlar.” (Ravza, 23 yaş, üni. ögr.).

“Şu anda bir sürü arkadaşım Avrupa’da yaşıyor, akrabalarım da birkaç tane Avrupa’da yaşıyor. Yok, yani orada, tamam ev veriyorlar, maaş veriyorlar, dil öğretiyorlar, iş bile sağlıyorlar.” (Usman, 31 yaş, tercüman).

“Avrupa’ya giden Suriyeliler denize atıyorlar kendilerini. Ölüme atıyorlar, diyelim kendilerini. Yani, sadece orada yaşayabilmek için. Orada mesela para veriliyor, biliyorsunuz, belki. Almanyalılar Müslüman değil ama ... Suriyelilere para verilir.” (Selma, 21 yaş, üni. ögr.).

Katılımcıların hemen hepsi yukarıda da belirtildiği üzere Avrupa’ya gidenlerin daha iyi maddi koşullar altında yaşadıklarını düşünmektedirler. Bunun yanı sıra dil öğretimi gibi uyum sağlama konusunda oldukça ehemmiyetli bir hususta da şartların Türkiye’den daha uygun olduğu ifade edilmiştir. Ancak her ne kadar maddi açıdan Avrupa’nın birtakım olumlu yönleri göze çarpsa da Suriyeli görüşmecilerin büyük çoğunluğu Avrupa’ya gitme konusunda isteksiz olduklarını belirtmektedirler. Görüşmecilerin ifadelerine uygun olarak *Suriyeliler Barometresi* isimli çalışma da Suriyeli sığınmacıların Türkiye’den başka bir ülkeye gitme konusunda olumsuz kanaat bildirdiklerini belirtmektedir (Erdoğan, 2018b, s. 143). Bu konuyla ilgili olarak özellikle kadınların ve çocukların aile içindeki durumunun önemli ölçüde değişebilmesi ve Müslüman olarak orada yaşamının zorluğu düşüncesi gibi hususların Suriyelilerin Türkiye’de kalma konusunda daha istekli olması sonucunu doğurduğu ifade edilebilir.

Suriyeli görüşmecilerin Avrupa’ya gitmek veya Türkiye’de kalmak

konusundaki duygu ve düşüncelerinden bazı örnekler aşağıda verilmektedir.

“Orada kendi evinde kalacak ve ona bir para gelecek, maaş. Ama... onlara bir şey verecekse onlar da bir şeyi geri alacaklar. Ama farklı yoldan bilmiyorum vallahi. Akıldaki odur.” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“Avrupa’ya... olsa bile, benden çağırırlarsa böyle gel, gel, gel diye. Ben gitmem ... (orada) gelecek çocuklarım Müslüman olmayabilir. O zamanı ben düşünmek istemiyorum. Şu an tanıdığımız Suriyelilerin çoğu orada namaz kılmıyorlar. Yavaş yavaş mesela oruç tutmuyorlardır... Şam’dan (bir kadın) savaştan çıktı, eşini kaybetti ve başörtüsünü kaldırmıştır. Demiş ki; ‘Suriye’de zorlanıyordum, burada artık rahat istediğimi yaparım.’ Avrupa’ya gidenlerin çoğu... bunun için Türkiye’ye dönmeye çalışıyorlar, din için.” (Bünyamin, 21 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

“Avrupa’da. Hatta bi kız vardı, başörtüsü nedeniyle çok sorun çıkarmıştı(yaşamıştı), mahalleyi değiştirmişti... Hatta bir kardeşini içki içirmeye zorladılar... Sen Müslümansın aşağılıyorlar seni. Sadece Müslüman olduğun için, ama burada sadece Suriyeli olduğum için.” (Ravza, 23 yaş, üni. ögr.).

“Burada en azından ezanın sesi duyuyoruz yani. Oraya gidersek ailemiz parçalanır... (Avrupa’da) bir kişi mesela 18’den az olsa babası ona kötü bir şekilde davranırsa, onu alırlar... bir kişi onun kapalı bir kızı vardı. Babası vurdu ona... şikâyet etti. Aldılar onu, şimdi... neler neler. Kız yoldan çıktı.” (Hafsa, 22 yaş, üni. ögr.).

“Kim dini ve adetlerini ve aslı orada kaybetmek için, Avrupa’ya gitsin... Türk cehennemi, Avrupa cennetten daha iyi.” (Tahir, 22 yaş, üni. ögr.).

Yukarıdaki katılımcıların ifade ettiği düşüncelerden hareketle geleneksel bir toplum yapısına mensup olan Suriyeli fertlerin Avrupa hayat tarzının, kendi toplumlarında alışageldikleri kadın ve aile algısına zıt düşmesi sebebiyle birtakım endişeler taşıdıklarını ifade etmek mümkündür. Özellikle birçoğunda görülen ailenin dağılması ve çocukların savrulması yönündeki endişeler, yeni ve daha çok insanın bencil yanlarına hitap eden bir kültürel ortam içerisinde daha müşterek duygulara dayanan toplumsal yapının yıkılma ve büyük ölçüde Avrupa toplumu ve devletleri tarafından asimile edilme korkusunun tezahürü olarak düşünülebilir. Bu çerçevede, dil ve din gibi insanın en temel hasletlerinden olan ve kültürün en temel yapıtaşları olarak görülebilecek hususların Avrupa’ya gidenler tarafından yaşatılamaması söz konusu korkuyu artırıcı bir etki yapabilmektedir. Bu noktada, Avrupa’da her ne kadar bazı maddi koşullar daha iyi olsa da eş ve çocukla ilişkileri kapsayan aile bağları, kültürel aidiyetin temel yapıları olan dil ve dine yönelik bağlılıklar gibi manevi olarak ifade edilebilecek şartların maddi olana nispetle daha kuvvetli bir etkiye sahip olduklarını söylemek

mümkündür. Bu doğrultuda katılımcıların Avrupa'ya gitmek ve orada yaşamak konusundaki duygu, düşünce ve davranışlarının olumsuz yönde olmasında bu tür manevi unsurların söz konusu ortamda zayıflaması, bozulması veya yıkılması gibi tehlikelerin öngörülmesi ve daha önce gidenler yoluyla edinilen tecrübeler, Avrupa'ya dair algıların oluşumunda maddi koşullardan daha etkin rol oynayabilmektedir. Bunun yanı sıra Avrupa'da farklı dinden olma, dolayısıyla kimi zaman ciddi boyutlara ulaşabilen ayrımcılık türü davranışlar da olumsuz düşünce ve duyguların oluşumunda etkili olabilmektedir. Bu konuda Suriyeli kadınlar üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada da farklı ülkelere gitme konusunda dini çekincelerin rolünün etkili olduğu ifade edilmektedir (Sağır, 2018, s. 232).

Sayıları az olmakla birlikte bazı katılımcıların Batı ile ilgili daha olumlu birtakım görüşlere sahip olduklarını söylemek mümkündür. Bu doğrultuda görüş bildiren bazı katılımcıların düşünceleri şu şekildedir:

“Avrupa'ya gitmek (istiyorum). Orda bende çalışırım çocuklarımı bir yere koyarım bende çalışırım babamda çalışır daha iyi yaşarız. Şimdi kimisini biliyorum. Çok memnun Avrupa'da kimisi de çok pişman öylesi de var... Ona çalışıyorum, Avrupa'ya çıkıyım diye elimden geleni yapıyorum... Yaşamak daha güzel orada... Orada bir cami açmışlar. Cami de var orada, kendi Müslümanlığımızı yapabiliriz.” (Hatice, 29 yaş, ev hanımı).

“Herkesin kendi fikri (Avrupa'ya gitmek) ... kendi düşüncesi ona karışmam. İş yoktur burada aha iki aydır geldim yani yemek falan iş yok yemek bulamıyorum. Çıkmak isterim bende rahat etmek isterim... Herkesin dini içindedir. Çocuklarımı bende güzel yaşatmak isterim. Herkes dini içindedir.” (Hayri, 34 yaş, şoför).

“Tüm ülkelerde değil. Mesela, Amerika'da çok normal bir şey. Benim tanıdığım var, orada yaşıyor. Diyor ki; sadece onlar eksik olan şey sadece İslam, ahlak yönüyle çok iyiler mesela. Araplardan daha iyi, Müslümanlardan daha iyi. Onlardan sadece İslam gerek başka bir şey (eksik) yok. Eğer Amerika'da bakmak istiyorsak... Amerika'da böyle bir şey var, çok, yabancı olan insanlardan çok var. Hatta Araplardan bile. Arap, Türk olsun, İspanyol olsun. Kim olursa olsun. Herkes, kendi (göçmen olduğu için) zaten ben göçüm yani, sana neden aşağılayayım ya da ne bilmem ne (diye düşünüyorlar) hiç bakmıyorlar yani (farklı olmak problem olmuyor).” (Ravza, 23 yaş, üni. ögr.).

İfadelerden anlaşılacağı üzere sayıları çok az da olsa bazı katılımcılar açısından Avrupa'ya gitmek aslında önemli bir kazanım olarak görülebilmektedir. Bunun yanı sıra katılımcıların ifadelerindeki maddi alım gücüne yönelik vurgular, bu katılımcıların maddi anlamda daha zor durumda olan kimseler olabileceğini akla getirmektedir. Bu bağlamda Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki en temel olan fizyolojik ihtiyaçların daha manevi

olan ihtiyaçlara baskın geldiği yorumu yapılabilir (Forsyth, 2017, ss. 296-297). Ancak bununla birlikte ilgili katılımcıların Batı ülkelerine gitmek adına bu durumu mantığa büründürerek “herkesin dini içindedir” veya “orada kendi Müslümanlığımızı yaşarız” gibi savunma mekanizmaları geliştirdikleri de düşünülebilir (Özakkaş, 2017, ss. 409-413). Buna ek olarak bu insanların genel anlamda daha olumlu bir izlenimi olduğu ve buna bağlı olarak da böyle düşünebileceklerini de söylemek mümkün yorumlar arasında gözükmektedir.

Avrupa ile ilgili görüşlerin genel çerçevesi ifade edildiği gibidir. Bunun yanı sıra Suriyelilerin Arap ülkelerine dair görüşleri veya oralara gitmek isteyip istememe durumlarının da Türkiye’deki hayata uyum sağlama konusunda etkili olabileceği düşünülmektedir. Bundan dolayı katılımcıların Arap ülkelerine dair görüşlerine de yer verilmesi uygun görülmektedir:

“Mursi zamanında Mısır’a çok gitmeyi istiyordum, çünkü insanlar haklarını aradığında kazandılar ya... ama işte inkılap olduğunda yani, hiç yani. Vazgeçtim. Lübnan’a mesela hiç gitmek istemiyorum. Çünkü, Arap ülkeler bize çok karşı yani çok kötü davranıyorlar... Amerikalılara, Avrupalılara karşı falan iyi davranıyorlar ama bize karşı çok kötü davranıyorlar... Arap ülkelerine hiç gitmek istemiyorum.” (Firdevs, 23 yaş, üni. ögr.).

“Ürdün Lübnan ne bileyim herkes göçmen oldular ama oradakiler ilk geldiğinde birinci günden itibaren kampa alıyorlar Türkiye’deki mülteciler... bir nimetteyiz” (Cemal, 24 yaş, üni. ögr.-tercüman-öğretmen).

“Türkiye... Arap ülkelerle denk olmaz. Biz daha fazla, daha rahat yaşıyoruz... orada bayağı... sıkıntılar yaşıyorlar. Mesela... Bir Suriyeli kadın, hastanenin kapısında doğum yapıyor, almıyorlar sigortası yok diye. Ama çok şükür Türkiye’de biz böyle durumlar görmedik, Allah razı olsun” (Yusuf, 22 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

“Suriye’den... Lübnan’a geldik... onlar yabancıların bütününe sevmiyorlar, kim olursa olsun, hiç sevmiyorlar... Orada çok çok çok kötü bir hayat yaşadık. Lübnan hiçbir şekilde iyi bir ülke değildir. Hiçbir şekilde. Çok fena bir ülke yani. Bu kadar kalabalık, bu kadar çirkin insanlar. Bu kadar, çok kötü bir ülke. Bu kadar pahalı ki. Çok pahalı. Avrupa’dan bile çok pahalı... Türkiye’ye giriş yaptığım zaman, çok sevindim yani” (Bünyamin, 21 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

“Lübnan’a gittim... oraları... Müslüman gibi görünmüyor, sadece kimlikte Müslüman denilir. Ama yaşam tarzı, her şey, fikirleri Müslüman gibi değil. Bu yüzden, sadece Arap ülkelerinde Suriye kaldı. Bu yüzden bu savaş, yapıldı onlara. Zaten, bütün Arap ülkeleri Müslüman diyor, ama Müslüman değil. Müslüman gibi yaşamıyor. Yani, çok az insanlar Müslüman...” (Selma, 21 yaş, üni. ögr.).

Yukarıdaki yorumlardan anlaşılacağı üzere katılımcılar arasında Arap ülkelerine dair görüşler oldukça olumsuzdur. Görüşme yapılan diğer katılımcılardan da Arap ülkelerine dair olumlu yorumlar alınamamıştır. Bu konu ile ilgili olarak ortak dile sahip olmalarına ve Suriyeliler de Arap olmalarına karşın Arap-Müslüman ülkeler tarafından reddedici bir tavırla karşılandıklarını ifade etmeleri önemli bir husustur. Arap ülkelerindeki ülke bazlı milliyetçiliğin soy milliyetçiliğinden daha güçlü olduğu ve bu ülkelerin meseleyi temel anlamda Müslümanlık açısından ele almadıkları düşünceleri akla gelmektedir. Bu düşünceleri doğrular mahiyette bir husus da *Suriyeliler Barometresi* adlı çalışmada Suriyelilere yöneltilen “Türkiye dışında hangi ülkeye gitmek istedikleri” sorusuna Arap ülkeleri yerine Batılı ülkelerin isimlerini vermeleridir (Erdoğan, 2018b, s. 145). Bunun yanında *Firdevs*'in de ifade ettiği üzere Arap ülkelerinin Avrupalı ve Amerikalılara karşı olumlu, Suriyelilere karşı olumsuz davrandıkları düşüncesi, bu ülkelerin dini ve şeriatı zahir olarak muhafaza iddiaları olsa da Suriyeli katılımcılara göre yararcı ve dünyevi olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Bu noktada daha güçlü gözlemlerin yapılması gerektiğini ve bu yorumların katılımcıların ifadeleri çerçevesinde yapıldığını belirtmek gerekmektedir.

2. Türkiye'ye Geliş Nedenleri

Katılımcıların Türkiye'ye gelme nedenlerinin Türkiye'ye uyum sağlamalarında etkili olabilecek bir husus olduğu düşünülmektedir. Zira Suriyelilerden farklı ülkelere giden soydaşları olduğu halde Türkiye'ye gelen Suriyelilerin neden oralara gitmedikleri hususunun aydınlatılmasının bu kişilerin değer yönelimleri ve Türkiye'ye uyum sağlama hakkındaki tutumlarına dair birtakım ipuçları verebileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye gelme hususunda ifade ettikleri nedenlerin öne çıkanları aşağıda verildiği gibidir:

“Ben Türkiye'yi çok seviyorum. Çocukluktan beri... Elhamdülillah, yani bu ülkeyi seviyorduk... elhamdülillah geldiğimizde çok güzel bir halk gördük, gerçekten.” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“...Arap ülkeler bize çok karşı yani çok kötü davranıyorlar... bize karşı çok kötü davranıyorlar. Ondan dolayı... Türkiye'ye çok gelmek istedim ve Avrupa ülkelerine. Ama... çoğu Avrupa ülkelerine gittiler... orada... sıkıntılar yaşadılar, mesela din ile ilgili... ondan dolayı ben tek yani istediğim Türkiye'ye gelmek. Ve ben geldiğim için... çok memnunum ve çok şanslı olduğuma çok inanıyorum yani.” (Firdevs, 23 yaş, üni. ögr.).

“Türkiye en yakın bir ülke hudut olarak... 1. bu, 2. Türkiye Müslüman davranışı karşımızda çok güzel davrandı... Suriyelilere... o 2 şey beraber bir.” (Tahir, 22 yaş, üni. ögr.).

“Sınırdaki teli geçtik ya ondan sonrasında nerde yaşadığın önemli değil.”
(Halis, 52 yaş, ayakkabı imalatçısı).

“Türkiye’ye gelme sebebi ilk başta akrabalar burada, hep bir arada, yani hep birlikte bir arada olmak istedik. 2. sebep yani Arap ülkelerde, şu anda bizimle davrandığı gibi Türkiye’deyiz biz Arap ülkelerle denk olmaz. Biz daha fazla, daha rahat yaşıyoruz... Avrupa desek, Avrupa’da din yok.” (Yusuf, 22 yaş, üni. ögr.- grafik tasarımcı).

Katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla birçoğunun gelmeden önce Türkiye’ye dair zihinlerinde olumlu birtakım fikirlere sahip oldukları söylenebilir. Birçoğu bu bağlamda Türkiye’nin sığınmacılara karşı daha olumlu tavır takındığı ve daha insani davrandığı hususunda hem fikir gözükmektedir. Bu görüşlerin oluşmasında özellikle bazı sığınmacıların akraba ve arkadaşlarından kendilerinden önce Türkiye’ye gelerek buradaki ortamı olumlu gören ve Suriye’den ayrılmak isteyenlere rehberlik ederek onları Türkiye’ye gelmeye teşvik edenlerin etkili olduğunu düşünmek makul gözükmektedir. Bunun yanı sıra savaştan kaçmak için en yakın sınır olarak Türkiye’yi görme ve savaş ortamından kurtulmaktan başka bir düşüncesi olmadan Türkiye’ye gelme durumunun da söz konusu olduğu görülmektedir. Ayrıca Türkiye’ye gelme ve burada kalma kararı vermelerinde gerek Arap ülkelerinin Suriyelilere karşı olumsuz olduğunu ifade ettikleri tavırlarının gerekse Avrupa’nın dinden uzak olduğu konusundaki tecrübe ve algılarının da etkili olduğu anlaşılabilir bir husus olarak gözükmektedir. Dolayısıyla sığınmacıların önemli bir çoğunluğunun hem dini değerlerini rahatça yaşayabilmek açısından hem de toplumsal kabul görme ve devletin tutumları bakımından en uygun ülke olarak Türkiye’yi gördüklerini savunmak mümkündür. Farklı illerdeki sığınmacılarda da benzer nedenlerle Türkiye’ye gelme durumunun söz konusu olduğu Suriyeli sığınmacılara yönelik çeşitli çalışmalarda vurgulanmaktadır (Koyuncu, 2015, ss. 69-71; Sağır, 2018, ss. 210-211).

3. Dini Yaşantılar ve Algılar

İnsanların din konusundaki algı ve yaşantılarının kültürel uyumda önemli bir rol oynayabileceği bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla bu konulara temas edilmesi ve sığınmacıların konuyla ilgili bakış açısı ve tutumlarının ortaya konulmaya çalışılması kültürel uyumun anlaşılmasında gerekli bir husus olarak öne çıkmaktadır. Sığınmacıların dine dair yaşantı ve algıları ile ilgili hususlardan birisi din üzerinden geliştirdikleri anlamlandırmalar ve bakış açıları, bunlarla ilişkili olarak olayın dini tutumlara yansımalarıdır.

Yaşanan süreçlerde din etkili bir anlamlandırma kaynağı olabildiği için birçok sığınmacının yaşadıkları tecrübelerin anlaşılmasında dini temalardan

yararlandıkları görülebilmektedir. Bununla ilgili olarak Suriyeli katılımcılardan bazılarının ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Mesela 10 yaşında bir çocuk kızdığı zaman peygambere ya da Kur’an’a ya da dine sövebilir... Belki Allahu a’lem, bizim bu başımıza gelenlerin sebeplerinden birisi bu... her aileden... olmaz elhamdülillah ama yaygın... biz zaten dünyadayız, dünya imtihan alanıdır... maneviyat veriyor din, sabırlı oluyoruz elhamdülillah. Yani, her ne kadar sıkıntı çeksek, zorluk çeksek biz zaten geçici olarak bu dünyadayız. Türkiye’de olsun, Suriye’de olsun biz hepimiz geçiciyiz yani. O bakışla bakıyoruz... yani elhamdülillahi rabbil âlemin. Elhamdülillah.” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“Müslümanlar bin yıl beraber yaşadık neden? Düşünmüyoruz, tefekkür etmiyoruz. İslam, rahmet, muhabbet, İslam... ne güzel. Peki neden bütün felaket, Müslümanların ülkesinde? Biz, kısmet, Allah istiyor (diyoruz). Yok Allah istemiyor, biz istedik o zaman Allah istedi. Neden Allah bizim için istedi, Amerika İsrail için istemedi? Dünyanın mantığında, çalışırsın sonucunu görürsün...” (Hasan, 38 yaş, öğretmen).

“Her saniye biz Allah kaderine bağlıyız ve herhangi bir an bizim hayatımızda şöyle (tam tersi) değişebilir yani. Şöyle, yani kadere daha fazla inanıyorum. Nasıl diyeyim herhangi bir an bütün kaderimi değiştirebilir” (Firdevs, 23 yaş, üni. ögr.).

“Allah’tan bir şey olacağını (düşünüyorum) savaş hakkında... insanlar... önce daha iyiydi. Belki Allah’a daha yakın olsaydım, belki o müdahale olacaktı... Evet, ben de suçlu hissediyorum kendimi sadece oradaki savaş yapanları değil... ilk başladığında insanlar çok iyi neden ceza oldu ki ben anlamadım. Bence başta imtihan oldu, sonra ceza oldu... Müslümanların geleceği var, ama çok uzak... Onlar (Müslüman olmayanlar-Batılılar) şimdiden korkmaya başladılar bu yüzden, Müslümanı hiç istemezler.” (Selma, 21 yaş, üni. ögr.).

“Allah’a teslim olduk. Allah kaderimizi böyle yazdı. İtirazımız yok... O ne kaza ettiyse, onu uygulamak zorundayız. O yüzden çıktık yani Türkiye’ye. Hz. Peygamberimiz örnek olarak çıktık zaten. Nasıl hicret ettiyse, nasıl yaptıysa öyle yaptık.” (Yusuf, 22 yaş, üni. ögr.- grafik tasarımcı).

Alıntı yapılan katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı gibi hemen hemen tüm katılımcılar başlarına gelen şeyleri Allah ve ilahi yazgı ile ilişkilendirmektedirler. Bu noktada tüm olan bitenin bir şekilde anlamlandırılmamasının insanı, varoluşsal açıdan belirsizliğe sürükleyeceğini ve bu belirsizliğin de çeşitli olumsuz duygudurumlara yol açacağını söylemek mümkündür. Sığınmacıların inançları bu bağlamda oldukça etkili bir rol oynamaktadır. Bu doğrultuda yaşanan bu acı tecrübelerin ilahi bir güç tarafından takip edildiği, tanrısal yazgıda olduğu için bunların yaşandığı ve ilahi olanın istemesi durumunda bütün bu

süreçlerin ve acıların son bulabileceği düşünülmektedir. Ayrıca ilahi olana gerekli hürmet ve tazimin yerine getirilmemiş olmasının da bu olumsuzluklara neden olduğu inancından dolayı kimi Suriyelilerde suçluluk duyguları yaşandığı görülmektedir. Ancak bununla birlikte bazı katılımcılarda *“her ne kadar ilahi irade yaşananlara izin vermiş olsa da olaylar kötü sonla bitmeden önce yaratıcının devreye gireceği ve durumu düzeltereği”* inancı hakimdir. Böylece inanç olgusu, insanların ümitvar olmaları konusunda önemli bir motivasyon kaynağı olarak da rol oynayabilmektedir. Ayrıca katılımcıların kendi zorunlu göç durumlarını Hz. Peygamber’in hicretine benzetmesi de olaya dair dini anlamlandırma düzeyinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir.

Yine dini yaşantı ve algılar bağlamında değerlendirilmesi gereken bir diğer husus ise dini tutumlar ve dine bağlılık konusunda yaşanan savaş ve göç tecrübelerinin etkili olup olmadığıdır. Buna bağlı olarak ortaya çıkan durumların uyum konusunu da müspet-menfi yönde etkileyebileceğini ifade etmek mümkündür. Bu duruma dair bazı katılımcıların görüşleri şöyledir:

“(Şahsi dini hayatımda) Var, artma. Elhamdülillah, ama biliyorsunuz, biz insanız bazen şaşarız. Hadiste ne geçiyor, yani insan illa ki bir aktif hali oluyor, illaki de biraz maalesef tembellik hali oluyor. Ama elhamdülillah, genel olarak yani, öyle zannediyorum inşallah daha güzel oldu... ibadet olarak...” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“Dini duygularım artmadı, eksilmiştir, çok. Burada toplum açıktır, orada bizim toplumumuz kapalıydı yani. Demek istediğim şu, dini bir şekilde daha yaşıyoruz, dini konusunda orada daha iyi yaşıyoruz.” (Bünyamin, 21 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

“Eskiden ibadet yönüyle daha iyiydim... Ben böyle kendimi görüyorum (burada) kötüyüm yani. Tamam, namaz kılıyorum, oruç tutuyorum tamam, ama mesela oradayken daha sıkı... daha iyiydim, burada geldiğim halde daha eksik hale geldim... bunun farkındayım, bu yüzden şimdi başladım...” (Ravza, 23 yaş, üni. ögr.).

“Ben çok zor zamanlar da ve bu şeyler nasıl diyeyim daha fazla bağlandım... şöyle bizim din anlayışımız aynı yani herhangi bir farklılık yok. Ve onlar (Türkler) hep dine bağlı oldukları için, bana karşı olumsuz etkilerde yani olumsuz davranışlarda bulunmadılar yani...” (Firdevs, 23 yaş, üni. ögr.).

“(Dini duygular) daha da güçlendi diyebiliriz. Hani daha sabırlı olmak, efendim nasıl diyeyim namazlara iyi bakmak, yani Kur’an’a bağlı olmak ya da Kur’an üzerinde dedim ya hafız oldum.” (Yusuf, 22 yaş, üni. ögr.- grafik tasarımcı).

Görüşmecilerin birçoğu dini bağlılık düzeyinin yükseldiğini ifade etmektedir. Bununla ilgili olarak zor durumda kalma sonucunda birçok

katılımcının bir tür sığınak olarak gördükleri dine daha fazla sarılma ihtiyacı duyduklarını söylemek mümkündür. Yaşanan hadisenin öncelikle dini açıdan anlamlandırılmasından dolayı böyle bir bağlılık artışının olduğu ifade edilebilir. Bu doğrultuda bazı katılımcıların kendi durumlarını Hz. Peygamber'in hicretiyle özdeşleştirme yoluna gittikleri ve onu örnek alarak bu zorunlu göçün gerçekleştiğini söyledikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra gelinen ülkenin halkının Müslüman olması sebebiyle aradaki bağı kuran temel husus olan İslam'a daha fazla sarılmaya dair bir gereksinimin oluştuğunu düşünmek de imkân dahilindedir. Katılımcılar, doğrudan bunları ifade etmiş olmasalar da bu tür yönelimlerin bilinçdışı olarak gerçekleşmesi mümkündür. Bunun yanı sıra bazı görüşmeciler ise dini bağlılıklarının özellikle de ibadetler hususunda zayıflama eğilimi gösterdiklerini ifade etmektedirler. Bu durum ile ilgili olarak ise Türkiye'de yaşanan hayat içerisinde aşağıda izah edileceği üzere çoğunlukla önceki toplumsal baskıların ortadan kalkması, dinin daha bireysel yaşandığı bir ortama gelmiş olması gibi hususların etkili olabileceği düşünülmektedir. Bu noktada kişinin ibadet etme isteğinin iç güdümlü veya dış güdümlü dindarlıktan kaynaklanması mümkündür (Batson vd., 2017, ss. 188-189). Dolayısıyla, örneğin Suriye'de iken dış güdümlü dindarlığın etkisiyle toplumsal baskılardan dolayı ibadetlerini yerine getiren bir bireyin Türkiye'ye gelip bu dışsal motivasyon ortadan kalktığında ibadete düşkünlüğünün de azalması din psikolojisi tarafından açıklanabilir bir durumdur.

Suriyelilerin geldikleri yerlerdeki din ve dindarlık algılarının da buraya getirdikleri bakış açılarını ve uyuma dair algılarını etkileyebileceği fikrinden hareketle Suriye'deki dini hayata ilişkin görüşleri de bu çalışma bağlamında ele alınmıştır.

"Bütün Suriyeliler dinden firarda. Çünkü fitne çıkıyor... Suriyeliler Riyazüş Şeyatin (şeytan bahçeleri) gördü, Riyazüs Salihin (salih bahçelerini) istemiyor..." (Hasan, 38 yaş, öğretmen).

"Elhamdülillah biz yani şimdiye kadar ezberlerimiz, Kur'an-ı Kerim daha da arttı ve çocuklarımız Kur'an-ı Kerim ile daha fazla irtibat sağladı... (Suriye'de) bir sistem var ki... 4-5 kişiyi toplasan Kur'an okusan 2. gün ya da 2. hafta hapse girersin, soruşturma filan..." (Cemal, 24 yaş, üni. ögr.-tercüman-öğretmen).

"İslam hayat demek... en önemli şeylerden birisi fikir... Peygamber mesela... önce fikri mücadele ortaya koydu. Bizimkisi de aynı bu şekilde olmalı... hilafet istiyoruz... ama ne hilafeti? Ortam hazır, ilim tastamam sanki bir o eksik..." (Mustafa, 28 yaş, üni. ögr.-tercüman-dernek görevlisi).

“... devlet suçluydu... sınırdaki yakın insanlar buraya gelmek zorunda kaldılar Türkiye’ye... hiç okulları yok hiçbir şeyi yok, elektriği yok, nasıl insan olacak bu? Ama Halep’teki, Şam’daki Müslümanlar gerçekten, gerçek Müslümanlar... sadece Arap ülkelerinde Suriye kaldı. Bu yüzden bu savaş, yapıldı onlara...” (Selma, 21 yaş, üni. öğr.).

“Suriye’deyken halk %50’si Allah’tan korkmayıp milletten korkuyor... haşa Allah’a küfreder ama ablanın eli çıkarsa (görünürse), şey yani onu döver hatta... Çünkü millet onu görürse ayıplar... Türkiye ya da Avrupa’ya geldikten sonra, artık ayıp edilecek millet kalmadı... nasıl istersen yaşa...” (Yusuf, 22 yaş, üni. öğr.- grafik tasarımcı).

Görüldüğü üzere Suriyelilerin Suriye’deki dini hayatları ve din algıları farklı düzeylerde seyretmektedir. Bir kısım Suriyeliler ülkelerinde iken dini bağlılıklarının daha kuvvetli olduğunu ifade etmektedirler. Bununla ilgili olarak bulunulan çevrenin önemli bir etkisinin olduğunu düşünmek mümkündür. Daha mutaassıp bir yerleşim yerinde ya da muhitte bulunan kişilerin oradaki dini hayat ve bağlılığın daha yüksek düzeyde olduğu fikrinde olmaları mümkündür. Ancak yine Suriye’deki dini hayata dair diğer bir katılımcının “*insanların Allah’tan korkmayıp adetlerden ve insanların ayıplamasından korktukları, çekindikleri*” şeklindeki gözlemini bu düşünce ile birleştirerek orada daha geleneksel bir toplumsal yapının hâkim olduğu ve çevredeki insanların kınamalarının ve toplumsal dışlamaların önemli bir gücü olduğu fikrine ulaşmak mümkündür. Bu bağlamda bazı insanların dış güdümlü dindarlığa yöneldikleri ve dini hassasiyetleri yüksek olmamasına karşın dindar görünme ihtiyacı hissetmeleri imkân dâhilindedir. Nitekim yine katılımcıların bazılarının ifade ettiği ve yukarıda da yer verildiği şekliyle Türkiye veya Avrupa’ya gidilince toplumsal bağların kopması sonucu dini yaşantı ve pratiklerin daha az önemsenmesi de bu konudaki düşünciyi destekleyici bir husus olarak gözükmektedir. Öte yandan bazı katılımcıların Suriye’de yaşanan olayların dini bir kisvede yürütüldüğüne imada bulunarak Türkiye’ye gelenlerin din ile aralarına bir tür mesafe koyduklarını söylemesi de ilginç bir husustur. Bununla ilgili olarak dinin insanlar için bir tür istismar kaynağı olarak görülmesinin ve kullanılmasının bazı Suriyeliler açısından din ve dini olanın özüyle ilişkilendirildiğini ve dine karşı tutumların değişmesinde bu durumun da etkili olabileceğini ifade etmek mümkündür.

Bunların yanında Suriye’de iken devletin dine karşı baskıcı bir tutum izlemesi sonucu insanların dini yaşantıları konusunda bazı zorluklar yaşadıkları da aşıkardır. Dolayısıyla Türkiye’ye gelerek daha özgürlükçü bir dini ortama kavuşan bazı katılımcıların dini inançlarını daha rahat yaşayabildikleri de görülmektedir. Ayrıca bazı katılımcıların savaşın

olumsuz etkilerini dine daha fazla yönelmek için bir vasıta olarak kullandıkları ve bu olumsuzluklar karşısında dine daha fazla bağlandıklarını da görmek imkân dahilindedir. Bu konuda *Mahir*'in görüşleri şu şekildedir:

“En maneviyatlı günlerimi (hapisane) orada yaşadım... 46 gün...” (Mahir-30 yaşında-öğretmen).

Dini yaşantılar konusunda etkili olabileceği düşünülen bir diğer konu ise Suriyelilerin Türkiye'deki dini hayata ilişkin bakış açılarıdır. Türkiye'ye uyum sağlama ve Türklerle iletişim kurup kurmama konusunda bu husustaki görüşler de etkili olabilmektedir.

“Türkiye'dekiler sünnete çok önem gösteriyorlar... samimiyetten kaynaklanıyor... gördüğüm kadarıyla... sanki bu millet yalan söylemeyi fazla sevmiyor... daha güzel bir şey gördüm. Dine küfretmek, ben 4 senedir yaşıyorum Türkiye'de hiç görmemişim...” (Ebubekir, 34 yaş, öğretmen).

“Ülkelerden en güzel Müslümanlara davranışı Türkiye'dir... siz muhacirsiniz, biz ensarız... diyorlar. Ben çok ondan hoşlandımdı... 4 ay önce dayımın oğlu şehit oldu, Suriye'de. Evet... bizi ziyaret ettiler. Gerçekten bizi yalnız hisset(tir)mediler.” (Tahir, 22 yaş, üni. ögr.).

“Araplar Osmanlıyı işte arkadan vurdu diyorlar, o Araplar halen bizi de arkadan vuruyor... ilk önce muhacir-ensar diyorlardı, süre uzadıkça sıkılmaya başladılar, şimdi ise alışıyorlar...” (Mahir, 30 yaş, öğretmen).

“5 yıldır (Türkiye'deyiz) artık atasözlerimiz olmaya başladı. Diyor ki; ... Türkiye'de genelde caminin kapısı açık, diğer kapısı da açık... Yani, her şey serbest... Gerçek dindar olan vardır, tamam... %40 yani bence.” (Yusuf, 22 yaş, üni. ögr.- grafik tasarımcı).

“Din şöyle diyeyim, sürekli diyorlar din gönülde oluyor. Mesela, kızların annesi kapalı o açık. Öyledir. Bir de yani vücudundan çok belli yerler vardır. Ondan sonra, geliyor diyor, ben namaz kılıyorum ya da oruç tutuyorum... Bir de Kur'an okuyor... biraz eksik, genel olarak. Bir de düzgün değildir... kızların davranışları erkeklere...” (Hafsa, 22 yaş, üni. ögr.).

Görüşmecilerin ifadelerinde belirtildiği şekliyle Suriyeli katılımcıların Türkiye'deki dindarlık ve dini bakış açısına dair farklı unsurlardan müteşekkil bir algı ve izlenimleri söz konusudur. Bazı Suriyeli katılımcıların Türklerin yalanı sevmedikleri, sünnete Araplardan daha fazla önem verdikleri, dine hakaret etmeme konusunda çok titiz oldukları izlenimlerine sahip oldukları görülmektedir. Ayrıca birçok insanın Suriyelileri muhacir olarak görüp onlara maddi-manevi açıdan yardım ettikleri ve destek sağladıkları bazı katılımcılar tarafından ifade edilmektedir. Bu konu ile ilgili olarak Erdoğan'ın çalışmasında Suriyelilerin dini açıdan “kardeşlik” vurgusuna özel bir önem atfettikleri belirtilmektedir (2018a, s. 112). Ancak

bunun yanı sıra bazı katılımcılar “Türkiye’de yerel halktan kişilerin süre uzadıkça muhacir-ensar söyleminden sıkılmaya başladığını”, “Türkiye’de oldukça serbest bir ortam olduğu için bazı dini emirleri ihlal ederken bazılarının yerine getirilmesinin abes olduğunu”, “kadın-erkek ilişkilerinde dini sınırların korunmadığını” ve “dindar kitlenin önemli bir oranda olmasına rağmen (%40) daha azınlıkta kaldığını” düşünmeye başlamaları da Türkiye’deki dindarlığa dair olumsuz birtakım algıların olduğunu da yansıtmaktadır. Bu konuda benzer düşüncelere Gaziantep’teki Suriyeliler de de rastlandığı nitel bir çalışmada da görülmektedir (Erkan, 2016, s. 24).

Bunun yanında dindar görülen insanların bir kısmının dindarlıklarını bir gösteriş aracı olarak kullandıkları ve bu gösterge ile kendilerini öne çıkarmak için gayrette buldukları gibi bir düşünce de göz çarpmaktadır. Bu konu ile ilgili olarak Ravza’nın görüşleri şu şekildedir:

“Türkiye’de ortam çok farklı. Mesela... hem açık hem namaz kılıyor... içki içiyor, sonra ramazan geliyor oruç tutuyor adam. Nasıl oluyor bu... gösteriş çok var ya da ben dindarım diye insanlar çok var. Ben dindarım yani... yaptın, söylemeyeceksin...” (Ravza, 23 yaş, üni. ögr.).

Her ne kadar bu gözlemin atfedildiği insanların böyle olup olmadığı belirsiz ise de bazı Türk vatandaşlarının dini kullanarak bir kimlik ve statü inşa etme gayretinde olmaları da mümkündür.

Konuya dair önemli diğer hususlar ise Türkiye’nin dini açıdan bir umut olarak görülmesi ve geçmişteki Arap-Osmanlı ilişkileri boyutudur. Bu konu ile ilgili olarak Türklere yaygın olarak görülen Arapların hain oluşuna mukabil, Suriye’de bu konunun Türklerin zalim olarak gösterildiği bir şeklinin mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’ye gelen bazı Suriyelilerin bunlardan etkilenerek daha dinden uzak bir ülke tasavvur ettikleri ancak geldikleri zaman camiler ve dindar insanlarla karşılaşmanın kendileri açısından sürpriz olduğunun ifade edilmesi de ilginç bir husustur. Bu bağlamda her ne kadar bazı Suriyeliler resmi müfredata inanmadıklarını ifade etseler de resmi eğitimin etkilerinin de olabildiği görülmektedir. Bunun yanında birçok Suriyelinin ifade ettiği şekliyle Türkiye, İslam dinini ayakta tutan ve haklarını savunan bir ülke olarak görülmekte ve Türkiye’den Osmanlı’nın tarihte Müslümanları tek çatı altında birleştirmesine benzer bir misyon yüklenmesi beklenmektedir. Bu konuda Cemal’in ifadeleri bu düşünceyi oldukça güzel bir şekilde özetler mahiyettedir.

“... Türkiye bizim için bir umut, din umudu ve hem de yani İslam eski Osmanlı kralı gelir Müslümanlar yine bir saray altında olur birleşir öyle bir yani şimdi halklara sorarsan Arap halklarına herkes istisnasız yani Fas’tan Suudi Arabistan’a kadar şey diyecekler yani Türkiye bizim umudumuz, din

için savaşılan dinimize sahip çıkan...” (Cemal, 24 yaş, üni. ögr.-tercüman-öğretmen).

Katılımcıların yaşadıkları olaylarla başa çıkmalarında dine başvurup başvurmamalarının da bu çalışmanın konusu ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Zira yaşananlarla olumlu veya olumsuz başa çıkma durumları ve bunların din ile ilişkisinin kültürel uyuma etki etme potansiyeli taşımaları mümkün gözükmektedir. Bu bağlamda katılımcılardan bazılarının ifadeleri şu şekildedir:

“... savaştan sonra... dine daha bağlı oldular ve tam tersi var... bir insana rastladım; ailesini kaybetmiş tüm ailesini. Çok dindar bir insan, diyor ki; Allah bu zulümü görüyor zaten, neden bizi kurtarmadı? Küfre yönlendi... bazı tanıdığım insanlar... dine daha iyi bir şekilde bağlı oldular... hiç dini olarak bağlı biri insan değildi... Allah ona hidayet etti, hatta Kur'an okurken öldü yani...” (Ravza, 23 yaş, üni. ögr.).

“Ben üzüldüğümde ya da herhangi bir şey olduğunda ben Kur'an dinleyince rahatlarım... bu manevi olan şey bize çok fazla destek veriyor. Yani, inanmak bize şöyle hayatta kalmak için güç veriyor (ağlıyor şu anda)... Yani, şöyle inanmak olmasaydı çoğu insan bence intihar ederdi ve bazı insanlar yaptılar yani... Allah'a güvenmek, yani böyle bir şey olacağını yani Allah bize yazdığı için, Allah bizi seçtiği için bir hikmet vardır yani, belki ilerde daha iyi bir hayat yaşayabiliriz.” (Firdevs, 23 yaş, üni. ögr.).

“... (maddi olarak) çekilecek bir durum değil... amma gene de... elhamdulillah çekiyoruz. Allah'ım bize ne vermişse ona şükür etmek zorundayız.” (Yasin, 50 yaş, şoför).

“Bu halimize şükür... savaş... insan dara düştüğünde kime sarılır. Allahtan başka kimi var... Ama o darlıkta Allahtan başka kimseye sığınamazsın.” (Halis, 52 yaş, ayakkabı imalatçısı).

“Baştan ben dini olarak çok kızdım... Allah'ın hakkını vermedim... ondan sonra, yavaş yavaş bakıyorum. Allah bir yerden beni alıyor, kurtarıyor... din olarak köşeden aldı beni. Ben aslında önceden... dine yakındım yani, çocukluğumdan beri, o kadar yani (uzak) değildim. Ama biraz öyle olay tam karşımda olduğundan dolayı, ben şey çok karşılık gösterdim maalesef. Ama yavaş yavaş yine de bakıyordum, hayata girdiğim zaman Allah her yerde bana kolaylık gösterir, verir yani” (Hafsa, 22 yaş, üni. ögr.).

Katılımcıların ifadelerinde de görüleceği üzere bazı Suriyeliler yaşanan ağır travmatik durumlar karşısında dine daha çok sarılmış ve söz konusu durumlarla başa çıkarken dini enstrümanlardan faydalanmışlardır. Bunun yanı sıra bazıları ilk önce durumun şiddeti ile olumsuz dini başa çıkma yöntemleri geliştirmişlerken sonradan bu durum değişmiş bazıları ise olumsuz dini başa çıkma ve bunun sonucunda oluşan dinden uzaklaşma

tutumunu devam ettirmişlerdir. Bu bağlamda dinin çoğunlukla olumlu başa çıkma konusunda destek sağlayıcı bir rol üstlendiği ve Suriyelilerin kültürel uyumunu da olumlu yönde etkilediğini düşünmek mümkün olmaktadır. Zira, olumlu başa çıkma yöntemlerini kullanmalarının Türkiye’de de karşılaştıkları bazı olumsuzlukların üstesinden gelmelerine yardımcı olduğu; din destekli başa çıkma yöntemleri ile olay ve olgulara yeni anlamlar yükleyerek problemlerini çözmeye çalıştıkları da görülmektedir. Bunun yanı sıra dini anlamda olumsuz başa çıkmanın kültürel uyumu olumsuz etkilemesi veya Türkiye’deki özgürlükçü ortamın bu bireylerin olumsuz başa çıkmalarına imkan vermesi sebebiyle bu durumun kültürel uyumu etkilememesi de mümkün gözükmemektedir.

4. Duygusal veya Travmatik Yaşantılar

Kültürel uyum psikolojisi açısından önem arz eden ve değinilmesi gereken hususlardan birisi de Suriyelilerin kimi zaman duygusal kimi zaman ise travmatik hal alan bazı tecrübeleri ve bunlar hakkındaki duygu ve düşünceleridir. Dolayısıyla bu başlık altında Suriyelilerin duygusal veya travmatik düzeyde yaşadıkları tecrübeler ve bunlarla ilgisi kurulabilecek olan psikolojik bazı süreçlerin ele alınmaya çalışılacağı ifade edilebilir. Bu doğrultuda öncelikli olarak Suriye’de yaşanan savaşa dair birtakım tecrübeler ele alınmaya çalışılacaktır. İlgili çerçeve doğrultusunda katılımcıların Suriye’den ayrılmaları ile neticelenen savaş süreci içerisinde yaşadıkları bazı dramatik tecrübeler ile bunlara ilişkin duygu ve düşüncelerinden öne çıkanlar şu şekildedir:

“Suriyeliler peygamber değil... psikolojileri sıfır. Bu adamlar her şeylerini bıraktı. Ne için korkacak? Hiçbir şey... Çünkü, Suriyeli için kan normal... yol başı ölü adam, çok var... Ne zaman savaş çıktı... istismar... başladı, çocuklar, böbrekler, şeref yok... Bütün Suriyeliler ilaç istiyor (antidepresan) sabır yok, acayip bir şey... burada parça parça insanlar var, başlar var siz ve ben yemek yiyoruz ve çay içiyoruz... alıştık çünkü... çocuklar... hazır istismara... çok meşhur bir çocuk var: Ağlıyor filan biz ne yaptık babamı annemi Beşar öldürdü vs. Bir yıl sonra bu çocuk nerede? Rakka’da Daeş’e katılmış... eline bıçak alıyor ve intikam alacağım diyor...” (Hasan, 38 yaş, öğretmen).

“Bir uçak geldi ve füzeyi bıraktı... darmadağın oldu her yer annem de orada öldü... gözümün önünde... Ben sigarayı nasıl bırakayım. Ben annemin cenazesinin parçalarını topladım. Kolunu, bacağını, ayağını her birini ben topladım. Ev üzerimize indi... o olaydan sonra (sigaraya) başladım... bizim bölgede muhalifler vardı. Esad’ın uçakları bizi vururdu, füze falan atarlardı.” (Ömer, 35 yaş, boyacı-işçi).

“Benim evimin üstüne mermi düştü... çocuğum da öldü... ben... leş parçası topladım... çok parça topladım... bombalar, mermi... şuramda...

ameliyat(lıy)ım... (işte)çalışmam... çevrem... komşular yardım etti... her gün uçaklar bomba atar... gider... ölüleri... toplar gömerdik... bir kör ablam vardı... korkudan öldü. Gömdüm geldim... korkudan artık çocuklarım deli oldu... kız çocuğum vardı korkudan şey oldu dondu... büyük oğlum öldü... korkudan kriz geçirdi... ordan biz kurtulmak istedik... hatta orda camiye de vuruyorlar... 3 adam 4 adam bir yere toplanamazdık. Yani uçak geliyor vuruyor.” (Yasin, 50 yaş, şoför).

“İşkence(gördüm)... bir tahta var, oturtuyorlar... göğsünden... ayaklarından vs. bağlıyorlar... alet seni ters-yüz ediyor... sonra... kablo bağladılar... açıyorlar... elektrik... tüm vücuduna geliyor... bağıyorsun, adam da vuruyor... sus diyor... en son ağzıma kumaş parçası koydu... iki sefer yaptılar. Yani, ondan sonra... hapiste öyle bıraktılar... ahır bile değil... yerin altında hava yok, bir şey yok, banyo yok. Afedersin tuvalette yok. Öyle yani... abimi 2014’te aldılar. Halen bir haber yok, ondan bilmiyoruz nerede olduğunu...” (Mahir, 30 yaş, öğretmen).

“Savaştan dolayı... şehir ayrıldı, Esed tarafı-muhalefet tarafı/Özgür tarafı diye... artık... bizim eğitim durumumuz kesildi. Devam ettirme... tehlikeli yani, keskin nişancılı bir yolda gitmem lazım. Hem de orada binlerce ölüyor... o taraftan çıktığın için seni terör olarak sayarlar, yani bayağı arkadaşlarımız öldü bu yolda... orada elektriksiz, susuz yaşadık 2 sene bizim Halep’te... dayanmaya gücümüz kalmadı hem elektriksiz hem susuz hem de üzerimize bomba yağıyor... hem de gıda maddeleri eksik olunca, millet hep nerede varsa oraya koşmaya başladı. Fırınlara vardır, ekmek yapıyorlar, artık millet fırında toplanmaya başladı. Ondan sonra bomba yağdırıyorlar, bomba atıyorlar fırınlara. Babam fırında dururken orada, rahmetli oldu. Yani ya da arkadaşlardan yani... sabah yemek yerken akşam yok adam. Birlikte okula giderken şey yok yani, gerçekten içinde çok büyük bir boşluk hissediyorsun yani. O adam nereye gitti, az önce beraber gülüyorduk... alışmış(ım)... diyemem yani... anlatılmaz bir şey... (üzüntü, acı, ızdırap, korku, endişe) hepsini bir anda toplasak, hepsini ifade eden bir kelime varsa... hepsi bir arada.” (Yusuf, 22 yaş, üni. ögr.- grafik tasarımcı).

“Bizim köyümüzün yanında asker (ÖSO) merkezi vardı... (Esad tarafına) saldırdılar... sonra Esad askerleri onlara vurmaya başlamadılar, bize vurmaya başladılar... sanıyorlar ki biz onlara yardım ettik. İntikam istiyorlar. Bir de diğer insanları korkutmak için... bombaları atmaya başladılar, Suriye Özgür Ordusu. Ondan sonra biz Esed alanındaydık... ben okuldaydım o zaman... okulu değil, etrafı (vuruyorlar)... biz okulda duruyorduk. Dersi bitirince gittik neler neler bulduk dışarda (cesetleri kastediyor)...” (Hafsa, 22 yaş, üni. ögr.).

Görüldüğü üzere katılımcıların Suriye’de tecrübe ettikleri durumlar hem oldukça dramatik hem de oldukça travmatik bir mahiyet arz etmektedir. Katılımcıların birçoğu savaş esnasında yakınlarını kaybetmiş, değer verdiği insanların öldürülmesine, yaralanmasına, zarar görmesine tanıklık etmiştir.

Aynı zamanda birçok katılımcı da işkenceye maruz kalmak ve ölümlerle yüzleşmek gibi insanın duygusal ve psikolojik dünyasını önemli ölçüde etki altında bırakacak ve derin yaralar açabilecek kimi tecrübelerle şahit olmuşlardır. Bundan dolayı bazı katılımcıların da ifade ettiği gibi psikolojisi bozulan birçok Suriyeli ilaç kullanmakta ve bu şekilde başlarından geçen hadise ile başa çıkmaya çalışmaktadırlar. Hele hele bazı katılımcıların yakınlarının veya tanıdıkları insanların cesetlerinden parçaları toplamak durumunda kalmaları, yaşanan travmanın boyutunu anlamak açısından önem arz etmektedir.

Öne çıkan bir diğer ağır duygudurumu ise *acı* ve *üzüntü* hâlidir. Bu çerçevede işkence çekme, yakınlarını kaybetme veya kaybetme riski yaşama gibi insanı yoğun bir psikolojik yük altında bırakan bazı tecrübeler yaşandığı görülebilmektedir. Katılımcıların da ifade ettiği gibi Suriye'deyken sabah yanında var olan bir kişi akşama vefat edebilmekte; baba, anne, evlat gibi insan hayatının en temel sevgi ve bağlılık unsurları arasında yer alan kişiler feci şekillerde can verebilmekte ya da fiziksel şiddete maruz kalabilmektedir. Böylesi bir ağır duygusal yükün bu duruma maruz kalan insanlar açısından ciddi bir acı ve üzüntü kaynağı olabileceğini söylemek mümkündür.

Yaşanan diğer bir duygudurumu ise *dehşet*, *acziyet* ve *endişe* hâlidir. Kişiler yolda yürürken insan cesetleri ve parçaları ile karşılaşabilmekte, elektrik, su, gıda gibi en temel ihtiyaçlardan mahrum kalabilmekte, bölgeleri uçaklar ve füzeler tarafından bombardımana tâbi tutulabilmektedir. Bu durum karşısında ise dehşete kapılmaları mümkün gözükmekte ve yaşanan durum karşısında bir acziyet duygusu geliştirebilmektedirler. Sığınmacıların ilgili duruma yönelik tecrübe ettikleri düşünülen bir diğer duygunun da yoğun endişe olduğu ileri sürülebilir. Zira insanların hayatta kalma, kendisi, ailesi veya ülkesinin ne hale geleceği gibi birçok hususla ilgili yoğun bir belirsizlik durumunu yaşadıkları kaotik iç savaş ortamının hayata ve geleceğe dair yoğun endişe duygularını tetikleyebilme ihtimali bulunmaktadır.

Katılımcıların genel anlamda yoğun olarak korku, dehşet, acı, üzüntü ve endişe duygularını tecrübe ettiklerini kabul etmek mümkün gözükmektedir. Yaşanan korkular arasında belki de en zorunun ölüm korkusu olduğu söylenebilir. Ölüm korkusunun yaşama arzusu ile bir arada bulunduğu söylemek de imkân dahilindedir. Bu durumu bazı katılımcıların ifadeleri oldukça belirgin bir şekilde tasvir etmektedir:

“Bir defa da bizim üzerimize bomba atıldı... bomba patlamadı çok şükür. Patladıysa (patlasaydı)... ölmüş olurduk” (Firdevs, 23 yaş, üni. ögr.).

“Bir insan önümde öldü ve ben yardım etmedim. Çünkü ben ona eğer yardım etseydim ve eve girdirseydim, evde kim olursa onu öldüreceklerdi... ya o insan ölecek ya ben. Sadece ben değil... tüm aile... gerçekten çok zordu... maalesef yakalandı... 2. durum, Halep'ten çıkmadan önce, bize 20 tane bomba attılar... büyük bombalar... evde kaldım ve 20 tane yani indi. Böyle bir şey oldu yani, artık teslim oluyorsun, yani sadece ölucem artık, hiçbir şey kalmadı, nasıl diyeyim ne amaçlar ne de bir şey, hiçbir şey. Artık sadece ölüm görüyorum yani, hiçbir şey görmüyorum artık... hiç unutmam.” (Ravza, 23 yaş, üni. ögr.).

Görüldüğü üzere bazı görüşmeciler, bir insanın hayatta kalmasına yardım etmek ile kendi hayatını tehlikeye sokmak gibi çok büyük bir ikilem arasında kalmışlardır. Bu gibi durumlarda Göka'nın da ifade ettiği üzere insan, olay yerinden uzaklaşmakta ve hayatta kalma güdüsü ağır basmaktadır (2013, s. 63). Suriyelilerin ağır travmatik koşullar altında yaşadıkları konusunda gerek Suriyeli kadın mültecilerle ilgili yapılan bir çalışmada gerekse Kayserililerin Suriyeli sığınmacılara yönelik düşüncelerini ele alan diğer bir çalışmada benzer travmatik örnekler görülebilmektedir (Karaarslan & Gençoğlu, 2019, ss. 134-138; Sağır, 2018, ss. 201-202).

Suriyelilerin duygusal veya travmatik tecrübeler yaşamasında etkili olan bir diğer durum ise Suriye'den ayrılıştır. Söz konusu durumda ortaya çıkan yaşantılar ve beraberinde taşıdıkları duygusal ve düşünsel anlamlar konusunda Suriyeli katılımcıların ifadelerinden öne çıkan bazı örnekler aşağıda verildiği şekildedir:

“Savaştan kurtulmak istedim. Çocuklarımı ve karımı kurtarmak istedim... geldik ama çok ağır duygularla geldik... çocuklar, zorluk, ağırlık...” (Ömer, 35 yaş, boyacı-işçi).

“Çıkmak istemedim Suriye'den... ama... mecbur kaldık... çocuklar korktu... canımızı dişimize taktık çıktık. Yani elbisesiz geldim... çocuklarla beraber 12 saat yürüdüm... içerim yandı, içerim yandı.” (Hayri, 34 yaş, şoför).

“Ben daha önce Suriye'den hiç çıkmadım... ağır bir şey... çıkmazsam askere götürecekler, hapse atacaklar. O zaman da çok gerçekten zor bir şey... benim ailem mesela sınıra kadar gelmişlerdi, beni orada bırakmışlardı. Zor bir şey gerçekten. Biliyordum, mesela buradan çıkacaktım ama çıktığım anda dönmecektim. Dışarda ne olursa olsun dönmecektim. Ben şu an dönersem tutuklanacağım. Beni tutuklayacaklar. Onun için artık bitti... her şey bitti çıktığım o anda.” (Bünyamin, 21 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

“Çok zor bir duygu... bilmiyorum... nasıl cevap vereceğim... çok zor bir şey. Sanki kalbinin yarısı, orada bırakmışsın... buraya gelmişsin. Yani, yarı kalp bir insan gibi yaşıyorum. Çok zor bir şey yani, o kadar kolay bir şey değil.” (Ravza, 23 yaş, üni. ögr.).

“Mecbur kaldık bu duruma... oradaki akrabalarımı bıraktım geldim, nenemi, babamı...” (Hatice, 29 yaş, ev hanımı).

Katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla genel itibariyle çetin savaş şartlarından kurtulmaktan dolayı bir tür rahatlama hissi yaşanmasına karşın doğdukları, sevdiklerinin yaşadığı topraklardan ayrılmak görüşmecilerin geneli açısından büyük bir buhrana da neden olmuştur. Çünkü insanın kendisini ait hissettiği, hayatı anlamlandırdığı ve bilişsel anlam şemaları inşa ettiği; değer verdiği birçok insanın, mekânın ve çeşitli hatıraların kendisinde yer aldığı bir ortamdan uzaklaşarak bilmediği ancak hayatını kurtarmak adına gitmek zorunda olduğu yeni bir çevreye dahil olması kolay bir hadise olmasa gerektir. Bu doğrultuda insanın bağ kurduğu bir mahalleden ayrılması bile zorluk arz edebilirken, kişinin ülkesinden ve sevdikleri, ailesi, dostları, akrabaları gibi hayatında önem taşıyan kişilerden ayrılması insan psikolojisi açısından bireyde derin izler ve acılar bırakma potansiyeli taşıyabilmektedir. Görüşmecilerden birisinin isabetli bir şekilde ifade ettiği gibi bu durum kişinin “yarım kalp” yaşaması gibi bir olaya benzetilebilir. Bir yandan içinden birtakım parçaları geldiği ülkede bırakmak durumundayken, diğer yandan da yeni çevrede hayatını devam ettirmek gerekmektedir. Bu bağlamda kişinin ne ayrıldığı ülkeye ne de yeni geldiği ülkeye kendisini tam olarak ait hissedememesi problemi de baş gösterebilir. Bu doğrultuda kişinin kendisine yeni birtakım bağlar kurması halinde, durum bir parça daha kabullenilebilir hale gelse de (Gezici Yalçın, 2017, s. 59) bu her zaman başarılammakta, başarılsa dahi yine de yabancı olma ve ülkesinden ayrılmış bir sığınmacı olmak durumu varlığını devam ettirmektedir.

Katılımcıların duygusal, psikolojik veya travmatik tecrübeleri göz önünde bulundurulurken öne çıkan bir diğer husus ise Türkiye’ye geldikten sonra ortaya çıkan yaşantıdır. Bu çerçevede Türkiye’de sığınmacıların yaşadıkları psikolojik ağırlık ve yoğunluk düzeyleri yüksek olan bazı tecrübeler aşağıda belirtildiği şekildedir:

“Benim içimde sevinmek kalmadı... 2 gün evvel babam zeytin toplamaya gitmiş, zeytin ağaçları var orada mayına basmış bombaya basmış bomba patlamış babam ölmüş.” (Yasin, 50 yaş, şoför).

“Bazen... babam depresyon gibi giriyor, tek başına oturmak istiyor, sadece haberleri izliyor, hiçbir şey (yapmıyor), hiç sesi çıkmıyor. Bazen benim öyle oluyor, bazen annem... düşünüyorsunuz... gelecek nasıl olacak... Sadece stres, şimdilik hayatım stres. Stresle yaşıyorum, yani bayağı zorluyorum...” (Selma, 21 yaş, üni. ögr.).

“Doğu gezimiz vardı... yolda... levha. Halep’i görünce sanki dünya durdu...”

kendimizin seçmediği bir yol seçtik, seçildi daha doğrusu... yabancılar... okul biter bitmez... kendi ülkelerine... yaşadığı toprakları görüyorlar, görebiliyorlar daha doğrusu. Ama ben, göremiyorum. Elim kolum bağlı... gitmek istesem de olmuyor... gidiyorsak... ölümü seçmiş(iz) demektir." (Yusuf, 22 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

"Sorumluluk sahibi hissettim. En büyük şey sorumluluk sahibi... masraf olarak çalışmak için mecburum. Çünkü... kim bana masraf verecek? Nasıl olacak? Kendim aileme nasıl bakmak? Bunu çok düşünüyordum. Psikoloji olarak, yani en çok şey, sorumluluk sahibi oldum." (Tahir, 22 yaş, üni. ögr.).

"Yani çocuk bugün 1 lira istedi okula gidecek... birbirimize baktık... kavga ettik, veremedik diyor. Şu an da psikolojik durum sıfır... hiçbir şey karşılayacak durumum yok." (Hayri, 34 yaş, şoför).

Katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla her ne kadar Türkiye'de bir güven ortamına gelmiş olsalar da psikolojik olarak rahat bir durumda olduklarını söylemek pek mümkün gözükmemektedir. Türkiye'ye geldikten sonra Suriye'deki yakınlarına dair yaşadıkları kaygılar veya onlardan gelen kötü haberler, Türkiye'de yaşadıkları maddi-manevi zorluklar, Suriye'den ayrı olmak ve istese dahi gidememekten kaynaklı ayrılık ve hüznün duyguları, oradaki refah ve hayat standardı yüksek olanların Türkiye'deki statü ve maddi durumlarına uyum sağlamada zorluk yaşamaları, çocukların ailelerine karşı ve ailelerin çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getirmekte zorlanmaları gibi birçok olumsuzlukla baş etme durumunda kalmaları söz konusu olabilmektedir. Bu doğrultuda sığınmacıların oldukça ağır ekonomik şartlarda buldukları ve psikolojik anlamda ağır bir durumda oldukları da söylenebilir.

Ayrıca zaman zaman içinde buldukları durumları ve geleceği düşünme hususunda katılımcıların depresyon belirtileri ortaya koydukları ve şartların olumsuzluğu bakımından depresif eğilimler gösterebildikleri de anlaşılmaktadır. Yine burada buldukları süreç içerisinde Suriye'deki durumdan ötürü gerek yakınlarını kaybetme kaygısı veya sevdiklerinin ölümle karşı karşıya kalabilmeleri kendileri açısından oldukça yıkıcı bir etkiye sahiptir. Bu kişiler, kendilerinin de ifade ettikleri şekliyle burada mutlu gözükseler de mutsuz ve endişeli olabilmekte veya bir katılımcının söylediği gibi "*İçinde sevincin kalmaması*" durumuna düşebilmektedirler.

Bunun dışında gerek eşler gerek anne-baba gerekse çocuklar tarafından hissedilen karşılıklı sorumluluk yükleri söz konusu olmaktadır. Bu husus bazı katılımcılar tarafından olumlu bir durum olarak tasvir edilirken diğerleri tarafından ise ağır bir stres yükü olarak da yaşantılanabilmektedir. Bu doğrultuda bazı sığınmacıların yaşadıkları

durumu kabullenememeye ek olarak böyle bir sorumluluk hissettikleri ve evin geçimine yardım etmek amacıyla STK'lar tarafından yapılan yardımları ihtiyaç fazlası düzeyde almaya çalışarak bunların satışı ile eşlerine ve ailelerine ek gelir temin etmeye çalıştıkları dahi görülmektedir. Özellikle Suriye'de zengin bir hayat yaşarken göç koşulları nedeniyle Türkiye'de yardıma muhtaç hale gelen ailelerde böyle durumların yaşanmasında, tecrübe edilen zorluğu kabullenmemek etkili olabilir. Bunun dışında veya buna ek olarak yaşanan en azından maddi kayıpları en aşağı düzeye indirgemek amaçlı bir telafi durumunun da söz konusu olabileceği ifade edilebilir. Bu husus ile ilgili olarak *Cemal*'in görüşleri aşağıdaki gibidir:

“(Bazıları sobası veya buzdolabı vs. varsa yine istiyor) Şey bozuldu kafası bozuldu... Suriye'de iken... tabii din sahibi... değil ama... çok paralı adamlar var... çıkıyor Türkiye ye... (zorluk yaşayabiliyor) o zaman... kadını onca nimetlerde gördüğü için ve eşi çok fazla yorulduğu için daha fazla ne kadar alabileceğim bir yardım... (diye) başvuruyor çıkarsa... her yere gidiyor her bir şey getiriyor. En fazla (eskiden zengin olanlar yapıyor)... yani... Suriye'de iken fakirler... burada... ihtiyacım var diyemiyorlar... veriyorsan alıyor... ama... istemiyor... yardım ederken söylüyoruz... buraya yardım için geliyorsanız çocukları getirmeyin çocuk görmesin benim annem... babam dilencilik yapıyor benim annem yalan söylüyor (diye)... bazı çocuklar mesela cebine elini koyuyorsun peçete çıkartacaksın bakıyor belki paramı veriyor bana... annesi... babası yüzünden... çok değil Elhamdulillah ama maalesef var yani...” (*Cemal*, 24 yaş, üni. öğr.-tercüman-öğretmen).

Aynı zamanda orada yaşarken başlarına gelen bazı korku verici olayların burada da zaman zaman izdüşümlerinin görüldüğü de ifade edilebilir. Bu duruma örnek olarak çocukların yaşadıkları ve davranışçı psikoloji açısından bir tür uyarıcı genellemesi olarak da değerlendirilebilecek olan polis veya uçak görünce kaçma ve korku hareketleri sergileme durumu gösterilebilir. Bu konu ile ilgili olarak *Mahir*'in görüşleri şu şekildedir:

“Bayağı etkiledi. Daha çok da çocuklar... benim yeğenlerim var... sokakta polis görünce kaçıyorlar, korkuyorlardı polis bizi tutuklayacak diye... uçak sesi duyunca aynı şekilde korkuyorlar... kaçıyorlar... beni psikolojik olarak etkiledi, bu savaş... her ne kadar mutlu gözüksen de oradaki aileni, arkadaşlarını filan çok merak ediyorsun... yıprandım ya çok zor... üzülüyoruz...” (*Mahir*, 30 yaş, erkek).

Ayrıca Türkiye'ye gelmenin bazı görüşmecilerde hayata yeniden başlamak gibi bir duygu oluşturduğu görülmektedir. Bu çerçevede ilk başlarda zorlansalar da kendilerine tutunacak bir uğraş ve statü edinme alanı oluşturma gayretine girerek bu şekilde hayata tutunmaya çalıştıkları da

anlaşılmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak *Hafsa*'nın görüşleri şu şekildedir:

“Önce... kendimi... bir köşeye koydum... her şeyi bırakıp buraya gelmek, yeniden başlamak, tanımadığım insanlar... yerler... tüm hayatım... (Suriye için) hazırlandım... kendi(mden) kopmuş gibi oldum. O yüzden çok mutsuz oldum. Bir de insanlarla hiç ilişki kuramadım o zamanlarda 1 yıl kaldım bu süreçte. Sonra... yavaş yavaş baktım, ben orada kalırsam benden gidecek, ömrümden gidecek. O yüzden yeniden hayata döndüm... (üniversiteye) başvurduğum... beni yedek olarak kabul etmişler... puanım çok yüksekti... çok kızdım o anda bir de yani sanki ben sandım ki, o son bir iplik benim için... onu koparmışlar gibi oldu... ondan sonra yeniden itiraz etmişler... beni aldılar... o ilk adımdı.” (Hafsa, 22 yaş, üni. öğr.).

Son olarak konuyla ilgili katılımcıların yaşadıkları olaylar ile ilgili rüya görüp görmedikleri ve yaşadıkları olaylardan ötürü sağlık sorunları olup olmadığı merak edilmiştir. Bu doğrultuda katılımcıların ortaya koyduğu cevaplardan bazıları aşağıda derlenmiştir:

“(Tekrar eden rüyalar) evet görüyorum. Annemin ölüm anını görüyorum.” (Ömer, 35 yaş, boyacı-işçi).

“Düşünün tabi rüyamda görüyorum. Bacım 3 tane çocuğuyla beraber savaş uçağı geldi vurdu hiç aklımdan çıkmaz. Gece rüyalarım girer... çok vakit görüyorum.” (Hatice, 29 yaş, ev hanımı).

“Aynı rüya Suriye’yle ilgili eski zamanlarda görüyorum, yani mesela yani şimdi halk görmediğimiz için eski zamanlarda mesela motor sürüyorum ve okula giderken bir şey oluyor. Ama Suriye eski zaman bu zaman yani çok ya da hiç diyebilirsin çünkü hatırlarımızda hep buraya oldu ve Türkiye de oldu. Ama Suriye ile ilgili rüyalarda genellikle savaştan önce görüyorum” (Cemal, 24 yaş, üni. öğr.-tercüman- öğretmen).

“Kalbim krizde, Elhamdülillah yani şükür ediyor. Kalbimde hasar var ameliyat istiyor... çocuğum öldüğünde kızım da öldü. O ağlamadan beni kriz tuttu. Ondan sonra kalbim rahatsızlandı... dargınlıktan, üzüntüden. (Tekrar eden rüyalar) Çok görüyorum, oradaki bütün (olay) gece(si) aklıma gelir. Kur’an’ımı okur yatarım... görmemek istiyorum.” (Yasin, 50 yaş, şoför).

“(Mükerrer rüya) Çok, bayağı hem de. Tabi ben buraya gelince, Türkiye’ye gelince sürekli aynı rüyayı gördüm, ya aynı rüya. (Suriye’den) Otobüsle geliyorum. Esed askerleri durduruyorlar, bizi tutukluyorlar. Aynı rüya gibi yerleri farklı, ama ana fikir aynı.” (Mahir, 30 yaş, öğretmen).

Görüldüğü üzere katılımcıların birçoğu Suriye ile veya orada yaşanan olaylar ile ilgili çeşitli rüyalar gördüklerini ve bazılarının da bu olaylara bağlı olarak çeşitli sağlık sorunlarından muzdarip olduklarını söylemek mümkündür. Katılımcıların rüyalarında, anlaşılabilirliği kadarıyla bilinçdışı korkuların tezahürünün, olaylarla ilgili bastırılmış duyguların boşalmasının

sağlanması işlevinin ve inkâr (yadsıma) savunma mekanizmasının etkili olduğu görülmektedir. Bu çerçevede denilebilir ki, bazı katılımcıların bilinçdışı olarak rüyalarında Suriye’de yaşadıkları dramatik veya travmatik olayları tekrar edip konuyla ilgili korkularının ve bastırdıkları duyguların açığa çıkmasını ve bu yolla bir tür rahatlama sağladıklarını söylemek olasıdır (Özakkaş, 2017, ss. 310-325; 431-432). Ayrıca bazı katılımcıların ise rüyalarında inkar mekanizmasının devrede olduğu ve aslında Suriye’de yaşananların bir tür bilinçdışı düzeyde yok sayıldığı da ifade edilebilir (Özakkaş, 2017, ss. 402-406). Sağlık sorunları konusunda ise özellikle *Yasin*’in savaş ortamının neden olduğu kaygı ve korkulara ek olarak evlatlarının acı şekilde vefat etmelerinin kalbinden rahatsızlanmasına yol açtığını ve bu durumun da somutlaştırma savunma mekanizmasının bir ürünü olduğunu söylemek imkân dahilindedir (Özakkaş, 2017, ss. 422-425).

5. Gelecek ve Geri Dönüş

Suriyeli bireylerin geleceğe ve bu bağlamda geri dönmeye yönelik tutumları ve düşünceleri ile Türkiye’ye uyum sağlama durumları arasında bir ilişki kurulabilmesi mümkün gözükmemektedir. Zira Türkiye’de uyum sağlama motivasyonunu etkileyebilecek hususlardan birisinin burada kendilerini ne kadar kalıcı gördükleri meselesi olduğunu ileri sürmek mümkündür. Bu bağlamda ifade ettikleri duygu ve düşünceleri incelendiğinde katılımcıların geleceğe ve Suriye’ye geri dönüşe yönelik düşüncelerinin üç farklı eksenine olduğu savunulabilir. Ancak hepsinden önce katılımcıların hiçbirisinin Suriye’nin halihazırdaki durumunda Suriye’ye dönmek istemediklerini ancak savaşın bitip durumun düzelmesi halinde bazılarının gitmeyi düşünebileceklerini söyledikleri ifade edilmelidir. Bu bağlamda katılımcıların bir kısmı Suriye düzeldiği takdirde döneceklerini, bir diğer kısmı Suriye düzelse dahi dönmeyeceklerini, bazıları Suriye’nin düzelmesi halinde iki ülke arasında gidiş dönüş yapmak ve her iki ülkeyle de bağlantılarını devam ettirmek istediklerini belirtmektedir. Bunlar arasında Türkiye’de kalmak isteyenlerin ve geleceğini Türkiye’de görenlerin ifadelerini şu şekilde örneklendirmek mümkündür:

“...hayatıma burada devam etmeyi düşünüyorum... ama eğer tekrar... aşağılama... karşı karşıya gelirim; yok ülkeme dönerim daha iyi... Neden Suriye’ye gitmiyorsunuz diye... çok yani, zor bir şey... birisine misafir gittiniz ve bunu her zaman söylüyor.” (Ravza, 23 yaş, üni. ögr.).

“...Suriye’ye dönemem. Çünkü ben... inanarak zalimin karşısına çıktım... Suriye’ye dönüp zalimin fotoğrafı görmek... bu beni yani çok öldürüyor bile yani.” (Firdevs, 23 yaş, üni. ögr.).

“(Düzelirse Suriye’ye) ziyarete giderim... ben oraya gitsem... yük

olacağım... Gidip ne yapacağım... burada daha çok faydalı olabilirim..." (Usman, 31 yaş, tercüman).

"Benim iki kız evlendi. Burada şimdi yaşıyorlar. Onları bırakıp bir yere gidemem ki. Bura yuva kuruldu... benim koca düşünmüyor. Benim koca gitti orda hapis olacak." (Ayşe, 36 yaş, ev hanımı).

"...burada yaşamaya devam etmek istiyorum. Burada yaşam daha iyi... Suriye'ye... misafir olarak gidebilirim. Çünkü orda hayat eskisi gibi olmayacak..." (Hafsa, 22 yaş, üni. ögr.).

Görüldüğü üzere birçok katılımcı için Suriye'ye dönüş artık söz konusu değildir. Türkiye adeta asıl yerleşim yeri olmuş, Suriye ise bir ziyaretgaha dönüşmüş gözükmektedir. Bu düşüncenin ortaya çıkışında katılımcıların Suriye'ye dönük olumsuz algı ve tecrübelerinin yanı sıra burada yeni birtakım bağlar kurmuş olmaları, Türkiye'de hayat standartlarının daha yüksek olması, burada katılımcıların bir düzen kurarak Suriye'ye dönüp kurdukları düzenden vazgeçmek konusunda isteksiz oluşları yani kısaca buradaki kazanımlarını sürdürme istekleri ve burada kaldıkları süre içerisinde kurdukları aile ve evlilik bağlarının rol oynadığı düşünülebilir. Ayrıca oraya yönelik güvensizlikler sonucu ne olursa olsun Suriye'nin düzelmeyeceği ve hatta muhalif oluşlarından ötürü oraya gittikleri taktirde başlarına gelecek birtakım olumsuzluklardan çekindiklerini de düşünmek olasıdır. Bunların yanı sıra bazı Suriyelilerin burada kalma isteklerine gerekçe olarak Türkiye'ye fayda sağlayacakları düşüncesini ileri sürmeleri de mantığa büründürme savunma mekanizmasının kullanıldığı bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Katılımcılardan bazıları ise Suriye'deki durumun düzelmesi halinde geri dönebileceklerini ifade etmektedirler. Bu bağlamda katılımcıların görüşleri şöyledir:

"Şu an da ümidim günü kurtarmak... (Suriye'de) en azından çevre vardır. Ev kirası dert etmem. Savaş durumunda yok... (savaş biterse) dönerim o zaman." (Hayri, 34 yaş, şoför).

"...Fırat Kalkanı yerlerde ve Zeytin Dalı yerlerde emin ve güvenli olduğu zaman ben Suriye'ye dönerim yani... o bölge, cahil adamlar çok var, cahil öğrenciler çok var, cahil çocuklar çok var. Onlar bizim çok ihtiyaç var... (Esed gitse) giderim evet. Elbette yani... Eski hayatta gibi yaşadık yani." (Tahir, 22 yaş, üni. ögr.).

"Tabi hocam yani kim dönmek istemez" (savaş biterse)... bu süreç inşallah yakın zamanda biter... Suriye bize çok ihtiyacı var mesleklerimize çok ihtiyacı var... biz sahip çıkmasak kim çıkacak Suriye ye Çin mi yoksa Rusya mı yoksa kafirler mi?" (Cemal, 24 yaş, üni. ögr.-tercüman- öğretmen).

“Hep geleceği çok merak ediyordum. Şimdi merak etmiyorum, ne olacaksa olsun... çünkü bazen insan çok bir şey istiyor, ama olmadığı için bir şey istemiyor sonra... (Esed gitse) Tabii ki (giderim). (ailem) benden önce giderler bence.” (Selma, 21 yaş, üni. ögr.).

“Oraya bir gitsem ölüme gittim demek, ya da ne bileyim işkenceye gitmek... ama düzenlendikten sonra oraya... sadece taş yıkılmamış orada baya çokluk çocuk vardır. Eğitimsiz kalan... onlara yardımım dokunursa Allah katında daha iyi olur bence... Suriye’de daha fazla (ihtiyaç var)...” (Yusuf, 22 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

Suriye’nin düzelmesi durumunda dönmek istediğini söyleyenlerin ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla, Suriye’ye dair güçlü aidiyetler geliştirmiş oldukları, içlerinden bazılarının buradaki hayatlarında birtakım sıkıntılar yaşayıp eski günlerini özledikleri, bazılarının ise Suriye’nin içerisinden geçtiği ağır durum neticesinde oluşan olumsuzluklar karşısında zor durumda kalan soydaşlarına yardım etmek ve ülkelerine sahip çıkmak arzusu taşıdıklarını söylemek imkân dâhilindedir. Görüşmecilerin önemli bir kısmının savaşın bitmesi durumunda Suriye’ye dönme isteği hususu, Suriyeli sığınmacılara yönelik olarak gerçekleştirilmiş çeşitli çalışmalarda da vurgulanmaktadır (bkz. Duruel, 2018, ss. 61-62; Erdoğan, 2018a, s. 110, 2018b, ss. 140-141; Koyuncu, 2015, ss. 114-117; Sağır, 2018, ss. 218-219). Bununla birlikte bu düşünce veya isteğin ne kadar mümkün olduğu konusunun tartışmaya açık bir konu olduğu ifade edilmelidir.

Bazı Suriyelilerde ise Suriye’nin düzelmesi durumunda hem Türkiye hem de Suriye ile bağları devam ettirme isteği göze çarpmaktadır. Bu bağlamda bazı katılımcıların Suriye’nin düzelmesi durumunda gidiş-geliş yapabilmek ve böylece iki taraf ile de bağlarını sürdürebilmek arzusu taşıdıkları gözlemlenmektedir. Bu çerçevede katılımcıların bir kısmının ifadeleri şu şekildedir:

“...Türkiye’de hiçbir Suriyeli kalmayacak. Ama sadece hepsi bekliyor ki ortam müsait olsun. Ben mesela... şimdi savaş bitse ailemi gönderirim, ben burada devam ederim. Yazları Suriye’ye giderim, çünkü ben savaştan önce geldim, iş için niyetim vardı...” (Hasan, 38 yaş, öğretmen).

“Suriye’ye döneceğim, inşallah ama aynı zamanda Türkiye’de yaşıyorum...” (Mustafa, 28 yaş, üni. ögr.-tercüman-dernek görevlisi).

“Suriyelilerin çoğu Suriye’ye dönmek istiyor. Benden başla. Ben mesela, Suriye’nin durumu iyi olduğu zaman dönerim. Ama orda kalmayabilirim yani. Bura mesela dönebilirim. İki devlet arasında gidip gelirim yani...” (Bünyamin, 21 yaş, üni. ögr.-grafik tasarımcı).

Katılımcıların ifadelerinden anlaşılabildiği kadarıyla hem buradaki

imkânlarını sürdürmek hem de oradaki aidiyetleri devam ettirmek maksadıyla bazı katılımcılar, iki ülkede de varlıklarını sürdürmek istemektedirler. Bu durum da anlaşılabilir bir husus olarak değerlendirilebilir. Zira insanların buraya gelmeleri dolayısıyla edindikleri birtakım kazançların mevcut olabilmesi mümkündür. Ayrıca bireylerin doğup büyüdüğü ülkenin de onlar için kolay vazgeçilebilecek bir değer olduğunu ileri sürmek pek mümkün gözükmemektedir. Hal böyle olunca da şartların olgunlaşması halinde bazı bireylerin her iki tarafla ilişkilerini sürdürme gayretinde bulunabilmeyi istemeleri olasıdır.

Sonuç

Suriyelilerin göç, kültürleşme/kültürel uyum ile din ilişkisinin konu edildiği bu araştırma, öncelikle temel kavramların anlaşılabilmesi ve sağlıklı değerlendirme yapılabilmesi amacıyla konuya dair kavramları ele almış ve kavramsal çerçevede mülteci, sığınmacı ve geçici koruma statüleri açıklanmaya çalışılmıştır. Buna göre Türkiye'ye göç etmiş olan Suriyelilerin hukuki statüleri, "geçici koruma" maddesine; gerçekleştirdikleri göçün türü ise *zorla/zorunlu göç* kapsamına uymaktadır. Sonrasında ise çalışmanın amacına ve hazırlanan araştırma sorularına uygun şekilde hayatın her alanında farklı renk ve tonlarda belirginleşen din ile dini inanış ve yaşantıların göç ve kültürel uyum üzerinde nasıl bir etkisinin olduğunu değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda;

a. *Suriyeler, Batı ve Arap ülkelerine nasıl bakmaktadırlar ve onların bu ülkelere göç etmek konusundaki düşünceleri nelerdir?* sorusu bağlamında Suriyelilerin Avrupa'ya gitmek konusunda ikilem içerisinde oldukları görülmektedir. Zira Batılı devletlerin sahip oldukları ekonomik refaktan etkilendikleri ancak kültürel, sosyal ve dini farklılıkların onlarda isteksizlik uyandırdığı anlaşılmaktadır. Bu noktada özellikle aile birliğinin sağlanamaması, çocukların kendi değerlerinden uzak bir çevrede yetişmesi endişesi ve asimile olma korkusu söz konusu isteksizliğin sebepleri arasında yer almaktadır. Ancak Batı ülkelerine gitmek konusunda ikilemde kalan Suriyelilerin, Arap ülkeleri konusunda net bir duruş sergiledikleri görülmektedir. Katılımcıların Arap ülkelerine dair görüşleri oldukça olumsuzdur. Ortak birçok özelliğe rağmen Arap ülkelerini tercih etmemelerinin altında Arap ülkeleri arasında yaygın olan ülke milliyetçiliği ya da asabiyet önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca Türkiye'deki ekonomik ve sosyal istikrar diğer bir etken olarak göze çarpmaktadır.

b. *Suriyelilerin Türkiye'ye göç etmelerinin altında yatan nedenler hangileridir?* sorusuna verilen cevaplar değerlendirildiğinde ise daha önce

Türkiye'ye göç edenlerin belirgin bir rol üstlenerek Suriye'deki akraba ve tanıdıklarını cesaretlendirmelerinin önemli bir faktör olduğu görülmektedir. Buna ek olarak Türkiye'nin coğrafi yakınlığı ve sığınmacılara karşı daha olumlu tavır takınması da etkili olmuştur.

c. Suriye'den göç ve Türkiye'ye kültürel uyum sağlama süreçlerinde karşılaşılan zorluklarla mücadelede dini inanç, nasıl bir etkiye sahiptir? sorusu bağlamında ise katılımcıların bazılarının bir tür sığınak olarak gördükleri dine daha fazla sarılma ihtiyacı duydukları görülmektedir. Bu ise kendilerini Hz. Peygamber'in hicreti ile özdeşleştiren kişilerde dini bağlılığı ve ibadet etme sıklığını artırmaktadır. Ancak Türkiye'deki serbest ortamın ve toplumsal baskının olmamasının etkisi altında kalarak bazılarının da bağlılık ve ibadet etme sıklığı açısından rahat davrandıkları da anlaşılmaktadır. Buna ek olarak Suriyelilerde başlarına gelen her olayı din ve yazgı ile ilişkilendirmek gibi bir durum, yoğun olarak gözlenmektedir. Bu yaklaşım ise hayatı ve yaşananları anlamlandırma konusunda büyük bir destek sağlamakta ve psikolojik gerilimi azaltmaktadır. Ayrıca yaygın bir algı olarak savaşın işledikleri günahlar sebebiyle yaratıcıdan bir musibet olarak gönderildiği, ilahi takdir tamamlandığında sona ereceği düşünülmektedir.

d. Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki dini hayat ve din algısı hakkındaki duygu ve düşünceleri nelerdir? Bu durumun kültürel uyuma nasıl bir etkisi vardır? sorusu açısından ise farklı düşüncelere sahip oldukları anlaşılmıştır. Buna göre bazılarının Türklerin yalanı sevmediklerini, sünnete Araplardan daha fazla önem verdiklerini, dini değerler konusunda çok titiz olduklarını düşündükleri tespit edilirken diğerlerinde ise kadın-erkek ilişkilerinin İslam'a uygun olmadığı, dindarların azınlıkta kaldığı, İslami emirler arasında farklı uygulama biçimlerinin olduğu yani bazı emirlere diğerlerinden daha fazla uyulduğu vb. görüşlerin hakim olduğu görülmüştür.

e. Suriyeli sığınmacıların psikolojik durumları ve yaşadıkları olaylar ile kültürel uyumları arasında nasıl bir ilişki vardır? sorusu çerçevesinde Suriye'de yaşanan iç savaşın Suriyeliler üzerinde derin izler bıraktığı anlaşılmaktadır. Özellikle dramatik ve travmatik bazı tecrübeler Suriyelilerin psikolojisini oldukça etkilemiş ve bunlarla baş edebilmek için tıbbi desteğe ihtiyaç duyulmuştur. Belirgin bir diğer durum ise acı ve üzüntü halidir. Buna göre yakınlarını kaybetmek veya onlardan ayrı kalmak, yoğun bir psikolojik yük oluşturmaktadır. Ayrıca dehşet, aciziyet ve endişe hali taşıdıkları da tespit edilmiştir. Özellikle ölümle yüzleşme ve sokaklarda insan parçaları ile karşılaşma, temel yaşam gereksinimlerinden mahrumiyet ve gelecek konusundaki endişe ve belirsizlikler duygudurumları üzerinde oldukça etkili

olabilmektedir. Buna ek olarak göç sebebiyle meydana gelen köklerinden koparılmışlık hissi, aidiyet duygularını ve anlamlandırma süreçlerini olumsuz etkilemektedir.

Türkiye'ye göç ettikten sonra karşılaştıkları ağır ekonomik ve sosyal durumlar psikolojik dengelerini olumsuz etkilemiş ve depresyon belirtileri sergilemelerine sebep olmuştur. Bunun durumun nedenleri arasında ise Suriye'deki yakınlarına dair yaşadıkları kaygılar veya onlardan gelen kötü haberler, Suriye'den ayrı olmak ve istese dahi gidememek, oradaki refah ve hayat standardı yüksek olanların Türkiye'deki statü kaybı ve ekonomik koşullara uyum sağlamada zorluk, çocukların ailelerine karşı ve ailelerin çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getirmekte zorlanmaları yer almaktadır.

f. Suriyeli sığınmacıların geleceğe yönelik duygu ve düşünceleri nasıldır ve bu durumun kültürel uyum ile arasında nasıl bir ilişki mevcuttur? sorusu kapsamında ise üç farklı yaklaşımın ortaya çıktığı görülmektedir. İlk olarak katılımcılardan bazıları Suriye'ye geri dönmek istemediklerini ifade etmektedirler. Buna gerekçe olarak Suriye'de savaş sonrası yeniden inşa sürecinin uzun zaman alacağı, muhalif olarak görülmeleri sebebiyle cezalandırılacaklarına dair duyulan endişeler ve bunlara ek olarak Türkiye'deki ekonomik ve sosyal kazanımlardan vazgeçilememesi de rol oynamaktadır. İkinci olarak katılımcıların bazıları, doğup büyüdüğü topraklara güçlü aidiyetler geliştirmiş olmaları, eski günlerini özlemeleri, Suriye'nin içerisinden geçtiği ağır durum neticesinde oluşan olumsuzluklar karşısında zor durumda kalan soydaşlarına yardım etmek istemeleri ve ülkelerine sahip çıkma arzusu gibi sebeplerle geri dönmek istemektedirler. Üçüncü olarak ise bazı katılımcıların savaş bittiğinde her iki ülke ile de ilişkilerini sürdürmek istedikleri ve görülmektedir. Bu düşünceye sahip olan katılımcılar, evlilik vb. durumlar sebebiyle oluşan sosyal bağların, işyeri açma vb. durumların oluşturduğu ekonomik bağların etkisiyle her iki ülkede de yaşamak istediklerini ifade etmektedirler.

KAYNAKÇA

- APAK, H. (2014). *Suriyeli Göçmenlerin Uyum ve Gelecek Beklentileri: Mardin Örneği*. Artuklu Üniversitesi.
- BATSON, C. D., Schoenrade, P., & Ventis, W. L. (2017). *Din ve Birey Sosyal Psikolojik Bir Yaklaşım* (A. Kuşat & A. Taştan, Çev.). Kimlik Yayınları.
- BERRY, J. W. (1992). *Acculturation and Adaptation in a New Society*.

- International Migration*, 30(s1), 69-85.
<https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.1992.tb00776.x>
- BERRY, J. W. (1997). Immigration, Acculturation, and Adaptation. *Applied Psychology*, 46(1), 5-34. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x>
- BERRY, J. W., Uichol, K., Minde, T., & Mok, D. (1987). Comparative Studies of Acculturative Stress. *The International Migration Review*, 21(3), 491-511.
- BİLEN, N. K. (Ed.). (2018). *Psikanaliz ve Göç*. İthaki Yayınları.
- CRESWELL, J. W. (2016). Nitel Çalışma Tasarımı. İçinde M. Bütün & S. B. Demir (Ed.), & A. Budak & İ. Budak (Çev.), *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni* (3. bs). Siyasal Kitabevi.
- ÇELİK, H. (2019). *Geçici Koruma Altına Alınan Suriyelilerin Dindarlık Düzeyleri ve Başa Çıkma Yöntemleri*. Erciyes Üniversitesi.
- DURUEL, M. (2018). *Sosyo-Ekonomik Yönleriyle Hatay'daki Suriyeliler*. Kriter Basım Yayın Dağıtım.
- ERDOĞAN, M. M. (2018a). *Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum* (2. bs). İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- ERDOĞAN, M. M. (2018b). *Suriyeliler Barometresi Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- ERKAN, E. (2016). Suriyeli Göçmenler ve Dini Hayat: Uyum, Karşılaşma, Benzeşme Gaziantep Örneği. *İlahiyat Akademi Dergisi (Gaziantep Ü. İlahiyat Fakültesi Resmi Dergisi)*, 36.
- FORSYTH, J. (2017). Abraham Maslow: Din ve Kendini Gerçekleştirme. İçinde M. Ulu (Ed. & Çev.), *Psikolojik Din Kuramları*. Kimlik Yayınları.
- GEZİCİ YALÇIN, M. (2017). *Göç Psikolojisi Göçmen Gerçeğini Anlamlandırmaya Dönük Bir Sosyal Psikoloji Denemesi*. Pharmakon Yayınevi.
- GONG, F., TAKEUCHI, D. T., AGBAYANI-SIEWERT, P., & TACATA, L. (2003). Acculturation, Psychological Stress and Alcohol Use: Investigating the Effects of Ethnic Identity and Religiosity. İçinde K. M. Chun, P. B. Organista, & G. Marin (Ed.), *Acculturation: Advances in Theory, Measurement, and Applied Research (Decade of Behavior)* (ss. 189-207). American Psychological Association.
- Göç Terimleri Sözlüğü*. (2009). IOM Uluslararası Göç Örgütü.

- GÖKA, E. (2013). *Hoşçakal: Kayıp, Matem ve Hayatın Zorlukları* (3. bs). Timaş Yayınları.
- GUERRAUI, Z. (2008). De la Socialisation a L'identité Religieuse: L'exemple des Personnes en Situation Interculturelle. İçinde N. Roussiau (Ed.), *Psychologie Sociale de la Religion*. Presses Universitaire de Rennes. <https://www.amazon.fr/Psychologie-sociale-religion-Nicolas-Roussiau/dp/2753507236>
- Hangi ülkede ne kadar mülteci var? | Uluslararası Mülteci Hakları Derneği.* (2019, Mart 7). <https://www.umhd.org.tr/2018/03/hangi-ulkede-ne-kadar-multeci-var/>
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.* (2020). http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713
- KARAARSLAN, F., & Gençoğlu, A. Y. (2019). *Suriyeli Göçmenlerle Birlikte Yaşamak Kayseri'de Sivil Politik Aktörlerle Suriyeli Göçmenler Üzerine Nitel Bir Analiz*. Tezkire.
- KOYUNCU, A. (2015). *Kentin Yeni Misafirleri Suriyeliler*. Çizgi Kitabevi.
- MARTIKAINEN, T. (2010). Din, Göçmenler ve Entegrasyon (N. Özmen, Çev.). *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 38, 263-276.
- ÖZAKKAŞ, T. (2017). *Bütüncül Psikoterapi* (9. bs). Litera Yayıncılık.
- SAĞIR, Z. (2018). *Kültürel Uyum Ruh Sağlığı ve Din*. Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- SAM, D. L., & BERRY, J. W. (Ed.). (2006). *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. Cambridge University Press.
- SAROGLOU, V., & MATHIJSSEN, F. (2007). Religion, Multiple Identities, and Acculturation: A Study of Muslim Immigrants in Belgium. *Archive for the Psychology of Religion*, 29(1), 177-198. <https://doi.org/10.1163/008467207X188757>
- Suriye Acil Durumu—BM Mülteci Örgütü.* (t.y.). UNHCR- BM Mülteci Örgütü. Geliş tarihi 14 Temmuz 2020, gönderen <https://www.unhcr.org/tr/suriye-acil-durumu>
- Türkiye ve Göç.* (2015). T.C İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. http://www.goc.gov.tr/icerik6/turkiye-ve-goc_363_382_1445_icerik
- VANDENBOS, G. R. (Ed.). (2015). *APA Dictionary of Psychology* (Second Edition). American Psychological Association.
- VOLKAN, V. (2017). *Göçmenler ve Mülteciler Travma, Sürekli Yas, Önyargı ve Sınır Psikolojisi* (S. Yağcı, Ed.; A. Alp, Çev.). Pusula Yayınevi.

YILDIRIM, A., & ŞİMŞEK, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (10. bs). Seçkin Yayıncılık.

THE RELATIONSHIPS BETWEEN MIGRATION, ACCULTURATION AND RELIGION AMONG SYRIANS UNDER TEMPORARY PROTECTION: A CASE STUDY OF KAYSERİ*

 Abdullah TANRIVERDİ^a

 Mustafa ULU^b

Extended Abstract

The subject of this study is the relationship of acculturation processes and religion among Syrians who have come to Kayseri as a result of forced migration. In the study, in which phenomenological research technique, which is one of the qualitative research methods, is used, maximum diversity sampling and snowball sampling, which are sub-strategies of the purposeful sampling, have been adopted and in-depth interviews have been conducted to get richer data. For the purposes of the research, interviews have been conducted with 23 people, the youngest of whom are 14 and the largest is 52 years old in Kayseri, and the interviews have continued until the data richness required for the research was considered. In the interviews, semi-structured interview forms were used. It is thought that Syrians have more knowledge and experience in daily life in terms of cultural adaptation and are in a more suitable age range in terms of conveying their lives and interviews were made with this age group.

The main research problem is *“what is the relationship between acculturation and religion in Syrian refugees?”* In this study, the issue of Syrian refugees was tried to be positioned in the focus of cultural adaptation psychology in terms of migration psychology, on the other hand, the situation was tried to be evaluated from the perspective of psychology of religion. In addition to the interviews, observations were made in places such as temporary education

* This work has been derived from the author's master thesis entitled “Acculturation and Religion among Syrian Refugees in Kayseri.”

^a Res. Asst, Erciyes University, tanriverdi@erciyes.edu.tr

^b Assoc. Prof., Erciyes University, mustafaulu@erciyes.edu.tr

center, home visits, Syrian-intensive neighborhoods. During the interviews, they were informed that they would be recorded with the voice recorder and that their identity information would not be revealed in any way and they were asked to examine the interview form before the interviews. Anonymous names were given to the interviewees to protect confidentiality.

According to results of the research most of the participants think that Western countries are in bad condition in religious and spiritual matters, although the economic conditions are better. Therefore, it has been understood that many participants to remain in Turkey because of religious and moral reasons. In general, participants have worse impressions than migrating to Arab countries than Europe. In this context, the participants state that Arab countries seriously exclude themselves and tend to act positively towards the Europeans, while also avoiding this understanding and tolerance from their fellow countrymen. Therefore, most of the participants, Turkey is seen as the most suitable country to live for and it can be stated that this situation is a motivating issue for cultural harmony.

Participants state among the reasons to prefer to Turkey that asylum seekers are treated well in Turkey and the Turks are Muslim. In this context, it can be expressed that these positive perceptions on Turkey positively affect asylum seekers' motivation to communicate with the Turkish people and to adapt culturally. Therefore, it is possible to say that religion has an effect that facilitates the cultural harmony of refugees. It is also understood that the asylum seekers' experience and perception on both the negative attitudes of Arab countries towards Syrians and Europeans' negative attitudes of religion and spirituality are effective to migrate to Turkey. Therefore, a significant majority of asylum seekers see Turkey as the most suitable country both in terms of living religious values comfortably and in terms of social acceptance and attitudes of the state.

Religion, as an important resource of quest for meaning in religious experiences and perceptions, is effective in making sense of the difficulties experienced. In this respect, it is seen that many interviewees explain and interpret the events that have been passed with certain concepts appreciation that are accepted by God such as qaza (judgeship) and qadar (fate). In addition, it has been observed that situations such as hugging religion and resorting in Allah have a beneficial effect on individuals in their efforts to survive against what is experienced. It is also understood that some religious practices can be made with the social pressure is also understood abandoned in Turkey because of the presence of a more liberal society

structure in Turkey than in Syria. In this regard, both living in Turkey and events experienced in here has the meaning potential in terms of religion and thus this is an issue that may be effective in terms of cultural adaptation.

About emotional and traumatic experiences, it is seen that many asylum seekers have arrived in Turkey under quite heavy conditions and they are under the influence of these psychological weights. Accordingly, most of the participants have gone through heavy experiences such as death, losing a relative, and injury. Some of them have suffered from diseases that are available to be evaluated psychosomatically in the face of these losses and have experienced these severe manifestations of the unconscious in dreams after coming to Turkey. Therefore, it should be taken into consideration that these people participate in cultural adaptation processes with such heavy psychological burdens and that their behavior and mood can affect adaptation processes. In this context, it should be stated that these people need significant support such as spiritual and psychological counseling.

About the future of Syria and the return to it, it is understood that participations have seen definitely their future in Turkey as long as the conditions in Syria have not improved. However, if this condition is improved and the regime changes in Syria, some participants expressed they could leave Turkey and could return to Syria. Even in this case, some participants will continue to remain in Turkey, but they said they would make the round trip between Turkey and Syria. In addition, a significant number of participants stated that they did not want to leave Turkey, even if the conditions in Syria have been improved. Some of these people are willing to be persistent in Turkey and this situation should also be taken into account in the strategies developed about asylum seekers.

Keywords: Psychology of Religion, Syrians, Migration, Acculturation, Religion.

